

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»
Факультет економіки та менеджменту
Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

О.Ю. Попова

(підпис)

«___» _____ 2021р.

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
освітнього ступеня «магістр»

на тему: «Управління фінансовою стійкістю системно важливих банків»

Виконала студентка II курсу, групи ФІКЗМН-19

Спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітньо-наукова програма підготовки «Фінанси і кредит»

КАРПЕНКО Ірини Павлівни

Керівник: к.е.н., доцент, доцент кафедри управління і фінансово-економічної безпеки Марина А.С. _____

Рецензент: д.е.н., професор, професор кафедри ЕОО
Ягельська К. Ю. _____

Нормоконтролер: к.е.н., доцент, доцент кафедри УФЕБ
Антоненко В. М. _____

«___» _____ 2021 р.

*Засвідчую, що у цій кваліфікаційній роботі немає
запозичень з праць інших авторів без відповідних
посилань.*

Студент _____
(підпис)

Покровськ–2021 р.

ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра управління і фінансово-економічної безпеки

Освітній ступінь «магістр»

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Освітньо-професійна програма підготовки «Фінансово-економічна безпека»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри

_____ **О.Ю. Попова**
(підпис)

«__» _____ 2021 р.

**ЗАВДАННЯ
НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)
1.Тема проекту (роботи) _____

_____ ,
Керівник проекту (роботи) _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом від «__» _____ 2021 року № _____

2.Строк подання студентом проекту (роботи) _____

3.Вихідні дані до проекту (роботи) _____

4.Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) _____

5.Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6.Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв

7.Дата видачі завдання_____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ 33/ п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строки виконання етапів роботи	Примітка

Студент

(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Карпенко І.П. Управління фінансовою стійкістю системно важливих банків / Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (освітньо-наукова програма «Фінанси і кредит»). – ДВНЗ ДонНТУ, Покровськ, 2021.

Активи вітчизняної фінансової системи понад 50 % представлені коштами банківських установ. Тому забезпечення стійкості банківських установ, й особливо системно важливих банків, діяльність яких обумовлює функціонування усієї банківської системи, є досить актуальним питанням.

У випускній кваліфікаційній роботі проведено дослідження сутності та змісту управління стійкістю комерційних банків, визначено методи та інструменти управління стійкістю національних фінансових установ, встановлено доречність застосування механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків для досягнення внутрішньої стабільності та невразливості системи.

Другий розділ роботи присвячено дослідженню діяльності на вітчизняному банківському ринку системно важливого державного банку АТ Ощадбанк. Надано загальну характеристику діяльності установи, оцінено основні результати діяльності банку на ринку банківських послуг, фінансовий стан банку та дотримання у діяльності виконання нормативних показників НБУ.

В третьому розділі визначені напрями удосконалення управління фінансовою стійкістю системно важливих банків, зокрема досліджено вплив інституціонального середовища, визначено методологію прогнозування фінансової стійкості банку та здійснено моделювання основних показників фінансової стійкості АТ Ощадбанк.

Ключові слова: фінансова стійкість, нормативи, індикатори стійкості, методи забезпечення стійкості, механізм управління фінансовою стійкістю,

моніторинг фінансової стійкості, моделювання фінансової стійкості.

Марина А.С. Карпенко І.П. Теоретичні засади забезпечення фінансової стійкості комерційних банків. Причорноморські економічні студії (подано до друку).

ABSTRACT

Karpenko, I. Management of financial stability of Systemically important banks / Final qualification work for obtaining the educational Master's degree in the specialty 072 «Finance, Banking and Insurance» (educational and science program «Financial and Credit»). – Donetsk National Technical University, Pokrovsk, 2021.

The assets of the domestic financial system are more than 50% represented by funds of banking institutions. Therefore, ensuring the stability of banking institutions, and especially systemically important banks, whose activities determine the functioning of the entire banking system, is a very urgent issue.

In the final qualifying work, a study of the essence and content of the stability management of commercial banks was carried out, methods and tools for managing the stability of national financial institutions were determined, the appropriateness of the application of the mechanism for managing the financial stability of commercial banks to achieve internal stability and invulnerability of the system was established.

The second section of the work is devoted to the study of the activities in the domestic banking market of the systemically important state bank Oshadbank. A general description of the institution's activities is provided, the main results of the bank's activities in the banking services market, the financial condition of the bank and compliance with the NBU normative indicators are assessed.

In the third section, the directions for improving the management of financial

stability of systemically important banks are determined, in particular, the influence of the institutional environment is studied, the methodology for forecasting the financial stability of the bank is determined and the modeling of the main indicators of the financial stability of Oshadbank is carried out.

Key words: financial sustainability, standards, sustainability indicators, methods of ensuring sustainability, financial sustainability management mechanism, financial sustainability monitoring, financial sustainability modeling.

Maryna, A. Karpenko, I. Theoretical foundations of ensuring the financial stability of commercial banks. Black Sea Economic Studies (submitted to print)

ЗМІСТ

ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СТІЙКІСТЮ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ	11
1.1 Сутність та зміст управління стійкістю банківських установ.....	11
1.2 Індикатори фінансової стійкості банківської системи.....	18
1.3 Механізм управління фінансовою стійкістю комерційних банків	24
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	31
2.1 Загальна характеристика діяльності банківської установи	31
2.2 Основні результати діяльності АТ Ощадбанк	2
2.3 Аналіз фінансового стану АТ Ощадбанк	9
Висновки до розділу 2	16
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ.....	17
3.1 Інституціональне середовище оцінки і моніторингу фінансової стійкості комерційних банків.....	17
3.2 Удосконалення методології прогнозування і моніторингу окремих показників фінансової стійкості банківської установи.....	22
3.3 Моделювання фінансової стійкості банків.....	36
Висновки до розділу 3	45
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ.....	57

ВСТУП

Банківська система відіграє важливу роль в забезпеченні розвитку вітчизняної економіки. Від їх стійкості та стабільності функціонування значною мірою залежить спроможність фінансової системи країни виконувати покладені на неї функції. Політична та економічна невизначеність, наявність певних прогалин в нормативно-правовому забезпеченні діяльності комерційних банків створюють умови послаблення стійкості вітчизняної банківської системи. Фінансова стійкість банку є багатоаспектним поняттям, яке в першу чергу характеризує його внутрішній стан, спроможність виконувати свої функції під час впливу факторів дестабілізаційного характеру. Світові та національні фінансові кризи засвідчили необхідність підвищення уваги до підтримки належного рівня стійкості комерційних банків, й особливо системно важливих банків, через які реалізуються певні державні програми та функції. Тому дослідження сутності, механізмів та методології удосконалення управління фінансовою стійкістю банків є досить актуальним питанням.

Дослідженню сутності фінансової стійкості банку присвячено наукові праці Бобиля В. [1], Дзюблюка О. [14], Довгаля Ю., Чамари Р. [13], Варцаби В. [15]. Індикатори фінансової стійкості банку визначені нормативними документами та є предметом досліджень Зверякова М., Коваленко О. [16], Іщенко О. [17] та іншими. Питанням формування механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків присвячені роботи Дзюблюка О. [14], Лачкової Л., Борисової О. [20], Яременко О. та Беренич А. [21]. Методи оцінки та моделювання стійкості комерційного банку є предметом досліджень Мнацакяна Ш. [10], Катранжи Л. та Подскребко О. [4], Ставерської Т. та Андрющенко І. [2]. Проте, не зважаючи на наявність чисельних досліджень, питання забезпечення фінансової стійкості системно важливих банків є досить актуальними і потребують подальшого

розгляду.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є формування напрямів удосконалення управління стійкістю системноважливих банків на основі ґрунтовного аналізу теоретичних положень та методичних положень щодо визначення індикаторів фінансової стійкості банку, формування механізму фінансової стійкості банку, проведення оцінки, моніторингу та моделювання рівня фінансової стійкості комерційного банку.

В процесі роботи були поставлені та вирішені наступні завдання:

визначити сутність та зміст управління фінансовою стійкістю комерційного банку;

визначити індикатори фінансової стійкості комерційного банку;

дослідити механізм управління фінансовою стійкістю комерційного банку;

проаналізувати результати діяльності системно важливого банку;

оцінити підхід до управління фінансовою стійкістю банку;

надати характеристику інституціональному середовищу комерційного банку;

визначити напрями удосконалення методології оцінки та моніторингу окремих показників фінансової стійкості;

провести моделювання фінансової стійкості системно важливого банку.

Об'єктом дослідження є фінансова стійкість комерційного банку.

Предметом дослідження є підходи, методи та інструменти управління фінансовою стійкістю комерційного банку.

Під час виконання роботи використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: групування та узагальнення, аналізу та синтезу, коефіцієнтного аналізу, регресійного аналізу, графічного представлення одержаних результатів.

Інформаційну базу дослідження склали вітчизняні за міжнародні нормативно-правові акти з організації діяльності комерційних банків, виконання встановлених нормативів; наукові публікації вітчизняних та зарубіжних науковців та практиків з питань визначення сутності, індикаторів та механізмів забезпечення фінансової

стійкості банку, підходів до оцінки та організації моніторингу стану фінансової стійкості комерційного банку, використання методів математичного моделювання стійкості комерційного банку під час управління даним процесом.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ СТІЙКІСТЮ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

1.1 Сутність та зміст управління стійкістю банківських установ

Банківська система є основною ланкою переважної більшості фінансових систем країн світу, тому забезпечення стійкості розвитку цієї сфери є пріоритетним завданням державного управління. Наявні глобалізаційні та інтеграційні тенденції обумовлюють посилення взаємозалежностей банківських систем окремих країн від загальносвітових закономірностей розвитку та стану найбільших фінансових ринків. Нерівномірність розвитку секторів фінансової системи країни, а також нерівномірність розвитку банківських секторів різних країн призводять до поширення спекулятивної діяльності у фінансовій сфері, розгортання масштабних кризових явищ.

Розвиток вітчизняної економіки значною мірою залежить від стійкості банківського сектору, який визначається показниками стійкості комерційних банків, що провадять свою діяльність на території країни. Комерційні банки виступають важливим складовим елементом економічної системи країни забезпечуючи перерозподіл фінансових ресурсів між власниками та суб'єктами господарювання що їх потребують. Саме на комерційні банки покладається завдання активізації інвестиційних процесів, забезпечення достатності фінансових ресурсів для усіх галузей народного господарства.

Стан банківського сектору є певним індикатором розвитку фінансової системи країни в цілому. І навпаки, стан економіки країни впливає на рівень

функціонування банківської системи, зокрема кризові явища призводять до зміщення банківської активності в бік спекулятивних та ризикових операцій.

Таким чином, сталий розвиток економіки передбачає наявність стабільно функціонуючих інститутів реального та фінансового секторів економіки, їх спроможність до стійкості під час дії несприятливих факторів зовнішнього середовища.

Відповідно до термінології НБУ, фінансова стійкість банку (financial resilience of a bank) є певним станом комерційної установи за якого забезпечується достатність коштів для підтримки власної платоспроможності, ліквідності та рентабельності діяльності. Фінансова стійкість передбачає також спроможність банку виконувати взяті на себе зобов'язання і забезпечувати достатній рівень прибутковості. Регулятором також визначено три види фінансової стійкості банку. Нормальна стійкість характеризується стабільним функціонуванням, відсутністю затримок при виконанні зобов'язань, певним стабільно позитивним рівнем рентабельності. Нестійкий фінансовий стан характеризується затримкою платежів, відсутністю можливості своєчасно виконувати окремі зобов'язання, низьким рівнем рентабельності. За кризового стану банку наявні регулярні неплатежі, прострочена заборгованість, збиткова діяльність. Кризовий стан може призвести до неспроможності банку фінансувати власну поточну діяльність, виконувати зобов'язання та здійснювати платежі, що в кінцевому випадку призводить до банкрутства фінансової установи.

В науковій літературі існує чимало трактувань дефініції «фінансова стійкість банку», в роботі [12] пропонується під фінансовою стійкістю банку розуміти такий стан банківської установи, за якого вона є відносно платоспроможною та ліквідною, має достатній обсяг регуляторного капіталу для покриття ризиків діяльності, ефективно використовує наявні активи і є досить рентабельною.

Поняття стійкості фінансової установи розглядається в тісному взаємозв'язку з її надійністю, а деякі науковці навіть ототожнюють дані характеристики. Що стосується комерційних банків, то поняття надійності, стійкості та стабільного розвитку передбачають виконання низки умов, зокрема: ефективне виконання основних функцій та завдань в фінансово-економічній системі країни під впливом дестабілізаційних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища; оперативне та якісне обслуговування клієнтів; своєчасне виконання зобов'язань перед клієнтами та акціонерами з обов'язковим дотриманням нормативів і параметрів, встановлених національним та міжнародним правовим полем; максимальна реалізація інтересів учасників фінансових відносин – власників, клієнтів, акціонерів; забезпечення збереження вкладів фізичних та юридичних осіб; формування тенденцій розвитку кредитної установи з урахуванням можливих сценаріїв розвитку фінансового ринку та вірогідності виникнення ризиків діяльності установи; забезпечення конкурентоспроможності фінансової установи в ринковому середовищі.

Отже, поняття, надійності, стійкості та стабільності комерційного банку тісно пов'язані між собою. Надійність фінансової установи є більш широким поняттям, яке поєднує в собі стійкість і стабільність (рис. 1.1).

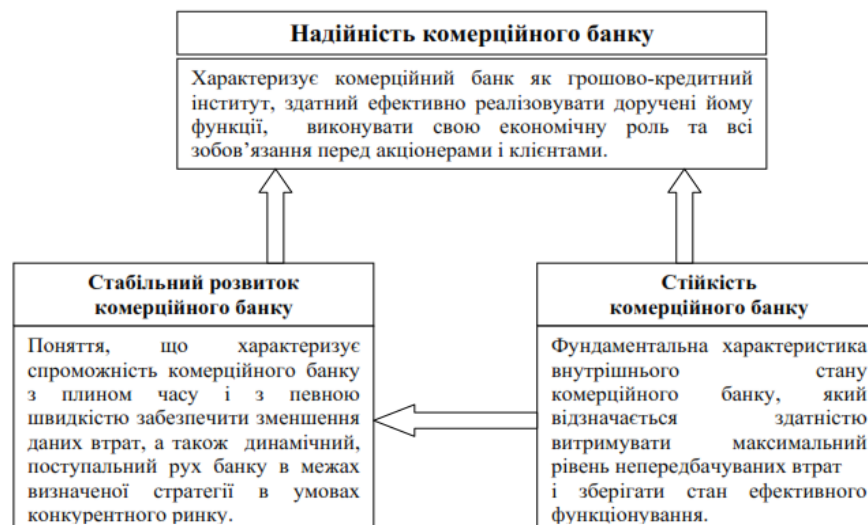

Рис. 1.1 – Взаємозв'язок ознак діяльності комерційного банку [11]

Дзюблюк О.В. [11] при дослідженні фінансової стійкості банку зазначає про існування щонайменше п'яти напрямів вивчення даного поняття науковцями та практиками (рис. 1.2). При чому, сам автор визначає стійкість комерційного банку як його внутрішню, фундаментальну характеристику, яка забезпечує життєдіяльність установи, його стабільний розвиток в межах визначеної траєкторії, відповідно до стратегічних цілей та стану ринкового конкурентного середовища, з мінімізацією впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.

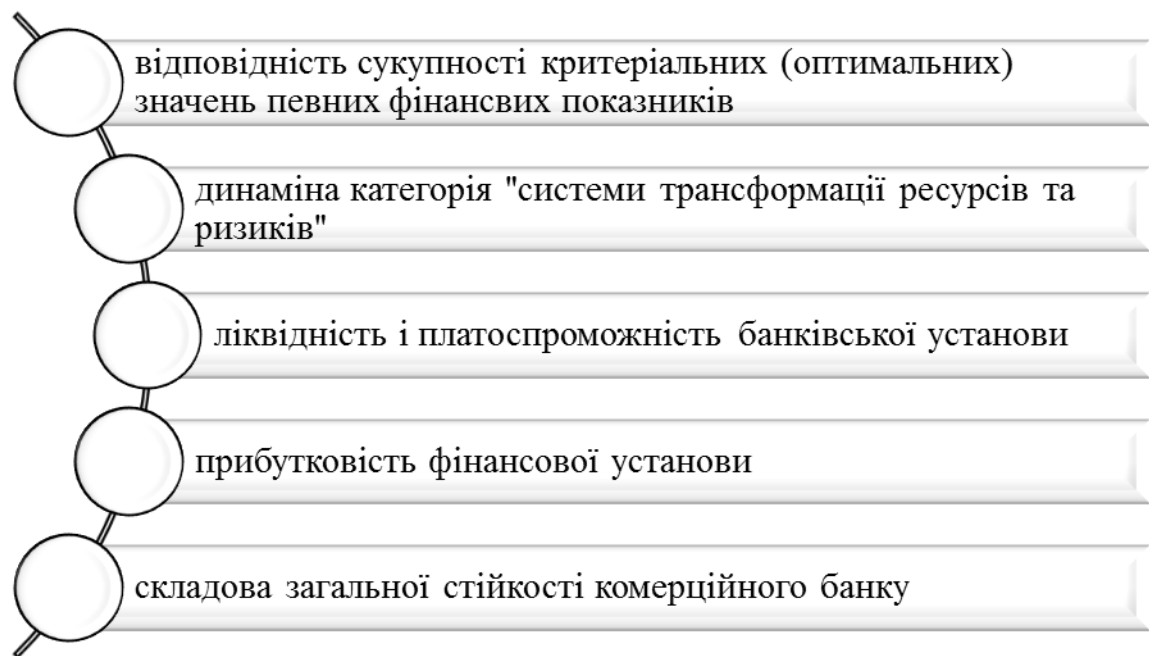

Рис. 1.2 – Напрями дослідження поняття «фінансова стійкість банку»

Складено на основі [11]

Представниками першого напрямку дослідження фінансової стійкості банку є Панова Г., Заруба О., Святко С. та Шиллер Р. та інші. Вони визначають фінансову стійкість банку з огляду на параметри певних ключових аспектів фінансового стану установи [11, 13, 31]. Другим аспектом даного напрямку досліджень є визначення відповідності певних параметрів діяльності встановленим (основним/ нормативним/ еталонним) узагальнюючим показникам що є складовими

фінансової стійкості (структура та обсяг капіталу фінансової установи, рівень та норма прибутковості, ліквідність, ефективність використання власного капіталу тощо), запропоновані Масленченковим Ю, Вітлінським В., Пернарівським О. [9, 25, 32].

Представники другого напрямку [19, 51, 45] визначають фінансову стійкість інтегральною характеристикою спроможності комерційного банку трансформувати наявні ресурси і ризики, у повному обсязі виконувати основні функції під впливом факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. При чому зазначені характеристики формуються з урахуванням того, що комерційний банк є складною динамічною системою, яка постійно розвивається і ускладнюється рівень взаємодії між її складовими елементами.

Фінансова стійкість комерційного банку ототожнюється з показниками платоспроможності та ліквідності у працях Антонова Н. та Пасселя М., Андрєєва В., Захарова Н., Локтева Л та Журбіна С. [3, 4]. Дослідники наголошують на істотному впливі на фінансову стійкість комерційного банку достатності рівнів ліквідності та платоспроможності. Вітлінський В. дещо розширює даний напрям дослідження уточненням, що складовою частиною фінансової стійкості банку є показник платоспроможності, а ліквідність та прибутковість банку є показниками, що деталізують платоспроможність фінансової установи [18]. Дзюблюк О. також зазначає що стан неліквідності є дуже небезпечним для банку, оскільки спричиняє втрату довіри до установи, є передумовою неплатоспроможності та розвитку кризових явищ, внутрішніх та зовнішніх порушень фінансового стану банку. Забезпечення платоспроможності банку має бути узгодженим з утриманням достатнього рівня ліквідності, з урахуванням темпів нарощення активів, зобов'язань та власного капіталу фінансової установи [11].

Наступний напрям досліджень пов'язує фінансову стійкість комерційного банку з його прибутковістю. Зокрема Бєлих Л., Халява С., Пантелєєва В.

зазначають, що рівень фінансової стійкості банку визначається прибутковістю фінансової установи та її спроможністю вчасно виплачувати дивіденди за акціями, наявністю стійкого перевищення доходів над витратами [37]. Звичайно, прибуток має пряме відношення до стійкості комерційного банку, сприяючи її підвищенню, проте ототожнення даних понять не є коректним, бо фінансова стійкість є значно ширшим поняттям. В роботі [11] зауважується, що при визначенні впливу прибутковості банку на рівень його фінансової стійкості слід враховувати низку факторів, зокрема: періодичність, джерела та обсяги отримання прибутку тощо. Автор наголошує, що для забезпечення фінансової стійкості першочергове значення має саме стабільність прибуткових надходжень. Крім того, рівень прибутковості безпосередньо впливає на рівень супутнього ризику – чим вищими є прибутки за окремими операціями, тим більше ризикованими вони є, що в свою чергу негативно впливає на фінансову стійкість комерційних банків. На фінансову стійкість також впливає механізм розподілу наявного прибутку комерційного банку відповідно до національних вимог, зокрема поповнення страхових та резервних фондів. Не свідчить про фінансову стійкість фінансової установи й регулярна виплата дивідендів, бо частим явищем є пропозиція високого рівня дивідендів зі сторони досить проблемних банків для залучення більшої кількості інвесторів. Таким чином, при аналізуванні фінансової стійкості банку слід звертати увагу на рівень прибутковості банку, на спроможність установи збалансувати обсяги дивідендних виплат та рівнем капіталізації прибутку, що безпосередньо впливає на рівень достатності капіталу – важливої складової внутрішньої стійкості фінансового стану комерційного банку.

Останній напрям досліджень фінансової стійкості пов'язаний з більш широким поняттям загальної стійкої діяльності комерційного банку. Тобто, фінансова стійкість є лише однією зі складових стійкості діяльності банку поряд з капітальною, комерційною, організаційно-функціональною, які у сукупності забезпечують ефективне функціонування банку в конкурентному динамічному

середовищі [2, 27, 24]. Базовою виступає капітальна стійкість, основою якої є власний капітал комерційного банку. Власний капітал є джерелом розвитку банку, основою його ефективного функціонування завдяки виконанню досить важливих функцій: захисної, оперативної та регулюючої. Організаційно-функціональна стійкість проявляється в адекватності наявної організаційної структури банку стратегії його розвитку у коротко, середньо та довгостроковій перспективі, поточній та перспективній кон'юнктурі фінансового ринку. У межах даного підходу, Дзюблюком О. [11] запропоноване визначення загальноекономічної стійкості комерційного банку, як цілісної якісної характеристики стану комерційного банку за якого забезпечується дотримання збалансованості, взаємозв'язку та взаємоузгодженості фінансових та організаційних компонентів, з одночасною здатністю витримувати непередбачені втрати й забезпечувати досягнення тактичних і стратегічних цілей, високого рівня соціально-економічних результатів функціонування. До фінансових елементів автором віднесені: власний капітал, активи та зобов'язання, показники ліквідності, платоспроможності, прибутковості та ризиків діяльності. Організаційні компоненти представлені організаційною структурою, кадровим потенціалом, наявними інформаційними технологіями, рівнем контролю та безпеки банківської діяльності.

Чисельні дослідження фінансової стійкості банку свідчать, що дане поняття є відображенням стійкого фінансового стану фінансової установи. Тому під фінансовою стійкістю комерційного банку варто розуміти якісну характеристику його фінансового стану, що характеризується достатністю, збалансованістю та оптимальним співвідношенням активів та фінансових ресурсів, забезпеченням достатнього рівня ліквідності та платоспроможності, формуванням умов з мінімізації ризиків діяльності та зростання прибутку відповідно до стратегічних та поточних цілей розвитку фінансової установи, з урахуванням змін ринкової кон'юнктури, законодавчого регулювання та конкурентного середовища, а також спроможність поновлювати життєдіяльність в разі раптового її порушення.

1.2 Індикатори фінансової стійкості банківської системи

Фінансова стійкість, як інтегральна характеристика комерційного банку залежить від значної різноманітності факторів, чинників та показників. Різноманітність в напрямках та характері прояву, формі виявлення та ступені впливу визначають необхідність в систематизації факторів, що впливають на формування фінансової стійкості комерційних банків. Потреба в систематизації факторів та чинників впливу на фінансову стійкість об'єктивно обумовлена необхідністю виявлення та оцінкою кількісних та якісних залежностей, прогнозування значення показників і розробки конкретних пропозицій з управління фінансовою стійкістю, вдосконалення підходів та підвищення ефективності наявних інструментів забезпечення стійкості комерційного банку.

Досі триває процес вивчення факторів що впливають на фінансову стійкість комерційного банку і він поки що не носить закінченого характеру. Відсутність чітких критеріїв віднесення факторів впливу до тієї чи іншої категорії, а також методики оцінювання значущості факторів та рівня їхнього впливу значно уповільнюють процес дослідження. Переважна більшість дослідників виділяють дві основні групи факторів – зовнішні (екзогенні) та внутрішні (ендогенні), в межах яких здійснюється умовне групування факторів впливу (рис. 1.3). В роботі [12] зазначається, що виділені фактори є характерними для усієї сукупності комерційних банків і суттєво впливають на забезпечення достатнього рівня фінансової стійкості.

Багатоаспектність складових фінансової стійкості комерційного банку визначають складність структури даного явища. При цьому на кожний окремих елемент системи фінансової стійкості банку здійснюють вплив різні за характером та джерелом походження фактори та чинники, при чому цей вплив деколи має протилежний напрям по відношенню до різних складових фінансової стійкості.

У дослідженні Варцаба В. [8] зазначається, що визначення рівня фінансової стійкості банку здійснюється за допомогою таких показників: якість банківських активів, якість зобов'язань, рівень капіталізації, рівень платоспроможності та ліквідності, рівень прибутковості банку, ефективність управління капіталом, активами та зобов'язаннями, рівень чутливості банку до ризиків діяльності та ефективність методів та підходів управління ризиками.

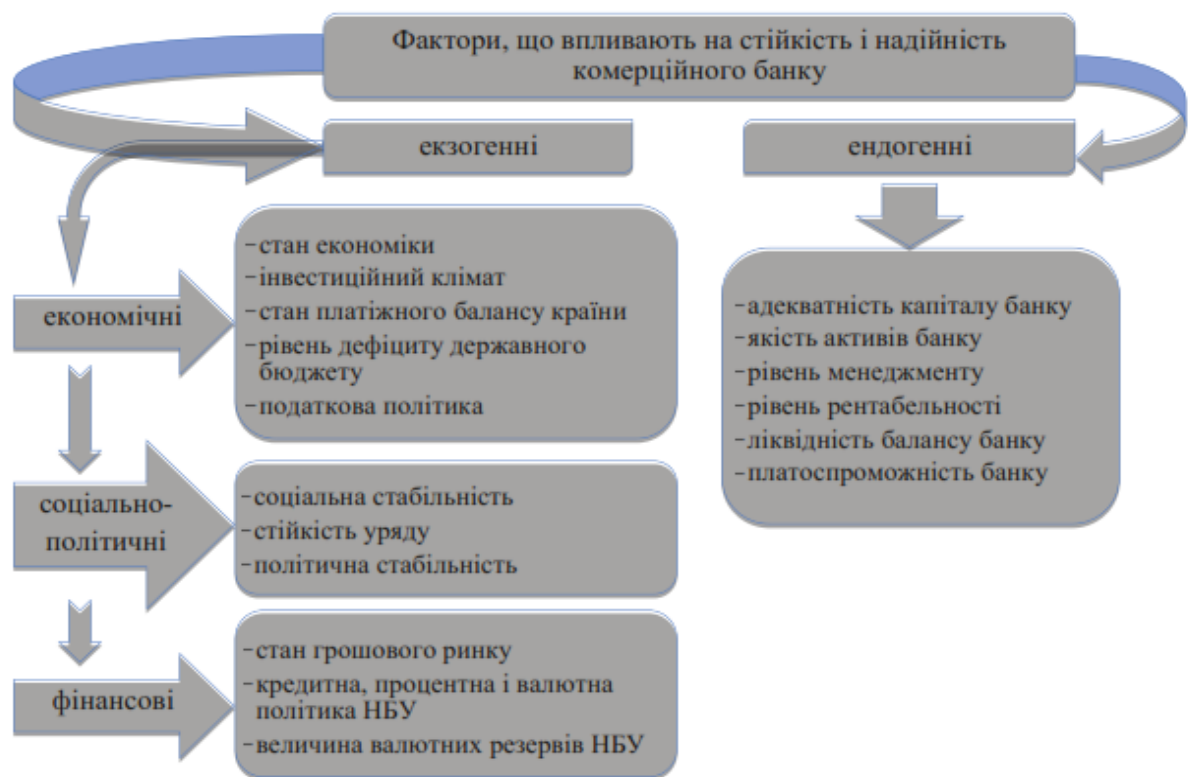

Рис. 1.3 – Система факторів, що впливає на фінансову стійкість банку [12]

Водночас, деякі автори наголошують на першочерговості інформаційного забезпечення управління стійкістю банків. Так, Зверяков М. і Коваленко В. [14] визначають множину показників, які формують інформаційну базу для управління фінансовою стійкістю банківської системи: макроекономічні, агреговані фінансові звіти і баланси депозитних корпорацій, макроекономічних. Запропоновано

формування інформаційної сукупності з наступними типами інформаційних показників: загальноекономічна й макроекономічна (допоміжна для виявлення загальноекономічних тенденцій); мікроекономічна (надає можливість оцінити фактичний рівень фінансової стабільності банку на основі обчислення низки показників; стратегічні напрями забезпечення фінансової стійкості банку. У дослідженні також зазначено про важливість системи аналітичного забезпечення, тобто підходів та методів визначення безпосередніх індикаторів за допомогою яких оцінюватиметься фактичний рівень фінансової стійкості комерційного банку, а також алгоритми їх обчислення та інтерпретації отриманих значень. Інформаційна та аналітична системи створюють основу для розробки та оцінки стратегічних рішень щодо управління фінансовою стійкістю банку в середньо та довгостроковій перспективі з урахуванням змін конкурентного середовища та кон'юнктури фінансового ринку.

Базовим інструментом аналітичної оцінки будь-якого процесу⁴ є індикатор або показник – певна функціональна залежність або набір функціональних залежностей від одного (кількох) базових часових рядів із визначеним часовим лагом. Деякі автори для визначення складу індикаторів фінансової стійкості пропонують використовувати три «базові системи обліку» - систему національних рахунків, комерційний бухгалтерський облік та керівні принципи банківського нагляду [14].

У роботі [15] проводиться аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду формування системи індикаторів фінансової стійкості комерційного банку. Система нормативів що застосовуються до вітчизняних банків міститься в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні [18]. Інструкція містить індикатори, визначені відповідно до світових принципів та стандартів, порядок та правила їх обчислення та граничні (еталонні) значення. Усі показники згруповані наступним чином: нормативи капіталу, нормативи ліквідності, нормативи кредитного ризику та нормативи інвестування. Контроль за

дотриманням комерційними банками (депозитними корпораціями) зазначених нормативів покладено на територіальні управління та підрозділи центрального апарату банківського нагляду Національного банку України (далі – НБУ).

Як влучно зазначено Варцабою В. [8], актуалізується необхідність макроекономічного регулювання зі сторони центрального банку під час загострення соціально-економічних та фінансових кризових явищ. У зв'язку з цим, з 2006 р. НБУ впровадив у практику своєї діяльності проведення моніторингу фінансової стійкості комерційних банків за методологією Міжнародного валютного фонду (далі – МВФ).

Система індикаторів МВФ представлена в Керівництві з компіляції індикаторів фінансової стійкості і передбачає обчислення 12 базових та 12 рекомендованих показників, кожний з яких є агрегованим показником з п'яти об'єднаних за змістом груп показників: достатності капіталу, якості активів, прибутковості та рентабельності, ліквідності та чутливості до ризику (табл. 1.1).

Система індикаторів фінансової стійкості за методологією МВФ була розроблена для макропруденційного аналізу, тому у Керівництві [34] не наводяться граничні чи нормативні (контрольні) значення окремих індикаторів, а лише зазначається наявна тенденція – позитивна чи негативна, відповідно до наявного досвіду тенденцій окремих показників в різних країнах. Переважна більшість науковців та аналітиків вважають запропонований МВФ перелік індикаторів фінансової стійкості банків досить повним, він надає всебічну характеристику діяльності комерційних банків зі сторони їх ефективності. Водночас, деякі автори зазначають, що певні індикатори не спроможні адекватно відобразити стабільність банківського сектору в країнах, що розвиваються. Це обумовлено вибіркоvim застосуванням окремих індикаторів без врахування взаємозв'язків між ними та економічними процесами, що відбуваються в середині країни, нестабільністю курсів розвитку окремих складових фінансового сектору країни.

Таблиця 1.1. –Індикатори фінансової стійкості за методологією МВФ

Група	Індикатор		
Індикатор достатності капіталу	I1	Співвідношення регулятивного капіталу до зважених за ризиком активів	БП
	I2	Співвідношення регулятивного капіталу I рівня до зважених за ризиком активів	БП
	I3	Співвідношення недіючих кредитів без урахування резервів до капіталу	БП
	I4	Співвідношення капіталу до активів	РП
Індикатори якості активів	I5	Співвідношення недіючих кредитів до сукупних валових кредитів	БП
	I6	Співвідношення кредитів за секторами економіки до сукупних валових кредитів (резиденти)	БП
	I7	Співвідношення великих відкритих позицій до капіталу	РП
	I8	Співвідношення кредитів за географічним розподілом до сукупних валових кредитів (якість активів) (внутрішня економіка)	РП
	I9	Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів в активах до капіталу	РП
	I10	Співвідношення валової позиції похідних фінансових інструментів у зобов'язаннях до капіталу	РП
Індикатори доходів і рентабельності	I11	Норма прибутку на активи	БП
	I12	Норма прибутку на капітал	БП
	I13	Співвідношення доходу від торговельних операцій до валового доходу	РП
	I14	Співвідношення витрат на утримання персоналу до непроцентних витрат	РП
	I15	Спред між ставками за кредитами та депозитами (базисні пункти)	РП
	I16	Спред між найвищою та найнижчою міжбанківськими ставками (базисні пункти)	РП
	I17	Співвідношення процентної маржі до валового доходу	БП
	I18	Співвідношення непроцентних витрат до валового доходу	БП
Індикатори ліквідності	I19	Співвідношення ліквідних активів до сукупних активів (коефіцієнт ліквідності активів)	БП
	I20	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	БП
	I21	Співвідношення депозитів клієнтів до сукупних валових кредитів, крім міжбанківських	РП
Чутливість до ринкового ризику	I22	Співвідношення чистої відкритої позиції в іноземній валюті до капіталу	БП
	I23	Співвідношення кредитів в іноземній валюті до сукупних валових кредитів	РП
	I24	Співвідношення зобов'язань в іноземній валюті до сукупних зобов'язань	РП

Складено на основі [8, 15, 34]

Проведене дослідження [8] стану та показників діяльності банківського сектору економіки України за методологією МФВ свідчать про найбільший вплив на стабільний розвиток та фінансову стійкість саме обсягу наявного капіталу комерційного банку. Рівень достатності банківського капіталу покладено в основу запропонованого автором коефіцієнтного методу оцінки показників фінансової стійкості комерційного банку.

Методика передбачає обчислення чотирьох коефіцієнтів: коефіцієнту надійності, коефіцієнту фінансового важеля, коефіцієнту участі власного капіталу у формуванні активів та коефіцієнту мультиплікативного капіталу.

В роботі [14] запропоновано альтернативну систему індикаторів фінансової стійкості комерційних банків, яка представлена п'ятьма основними групами: Індикатори виникнення кризових ситуацій та антикризових дій, індикатори безпеки банківської системи, індикатори ризику, агреговані індикатори стійкості банківської системи, індикатори ефективності нормативно-правових актів. Кожна група включає в себе певний набір показників із встановленням нормативних значень та методики обчислення.

Оцінка фінансової стійкості окремих банків та банківської системи країни в цілому є обов'язковим елементом програми діагностики та прогнозування розвитку банківського сектору з урахуванням наявних тенденцій у економіці країни. Моніторинг фінансової стійкості комерційних банків є важливою функцією центрального банку країни, забезпечуючи прозорість та адекватність проваджуваної грошово-кредитної політики, оцінку стабільності розвитку банківського сектору та надійності системи депозитних корпорацій країни.

Застосовувана система індикаторів фінансової стійкості має бути адаптованою до національних особливостей організації діяльності комерційних банків, нормативно-правового поля, існуючих тенденцій та стратегічних завдань розвитку фінансового сектору країни в цілому та банківської системи зокрема.

1.3 Механізм управління фінансовою стійкістю комерційних банків

Фінансова стійкість комерційного банку є досить важливим елементом його поточної та стратегічної діяльності, саме тому управлінню фінансовою стійкістю має приділятися значна увага зі сторони керівництва та правління фінансової установи. В загальному вигляді, управління фінансовою стійкістю передбачає об'єктивну оцінку поточного стану відповідно до обраної методики (індикаторів), формулювання стратегічних оцінок, розробка та поетапна реалізація комплексу заходів із управління наявними ресурсами та зобов'язаннями для підвищення рівня фінансової стійкості та досягнення окреслених стратегічних цілей. Формою практичної реалізації комплексного підходу до управління фінансовою стійкістю комерційного банку може бути механізм управління фінансовою стійкістю.

В дослідженні [11] при дослідженні концептуальних основ механізму управління фінансовою стійкістю комерційного банку, зазначається необхідність дотримання комплексу принципів організації та функціонування механізму управління фінансовою стійкістю: принцип єдності дій і засобів досягнення мети; принцип комплексності процесу управління; принцип єдності тактики і стратегії в процесі реалізації механізму управління; принцип взаємозв'язку та взаємообумовленості елементів механізму; принцип гнучкості механізму та самого процесу управління, його адаптивність до змін оточуючого середовища.

Механізм управління фінансовою стійкістю банків може бути представлений сукупністю підходів, методів та інструментів за допомогою яких суб'єкт управління забезпечує достатній рівень фінансової стійкості фінансової установи. Механізм є певним чином взаємопов'язаними елементами та процесами банківської діяльності, заходів з підтримки належного рівня фінансової стабільності (рис. 1.4). Механізм представлено взаємопов'язаними блоками,

реалізація яких передбачається на двох основних рівнях: макроекономічному та мікроекономічному.

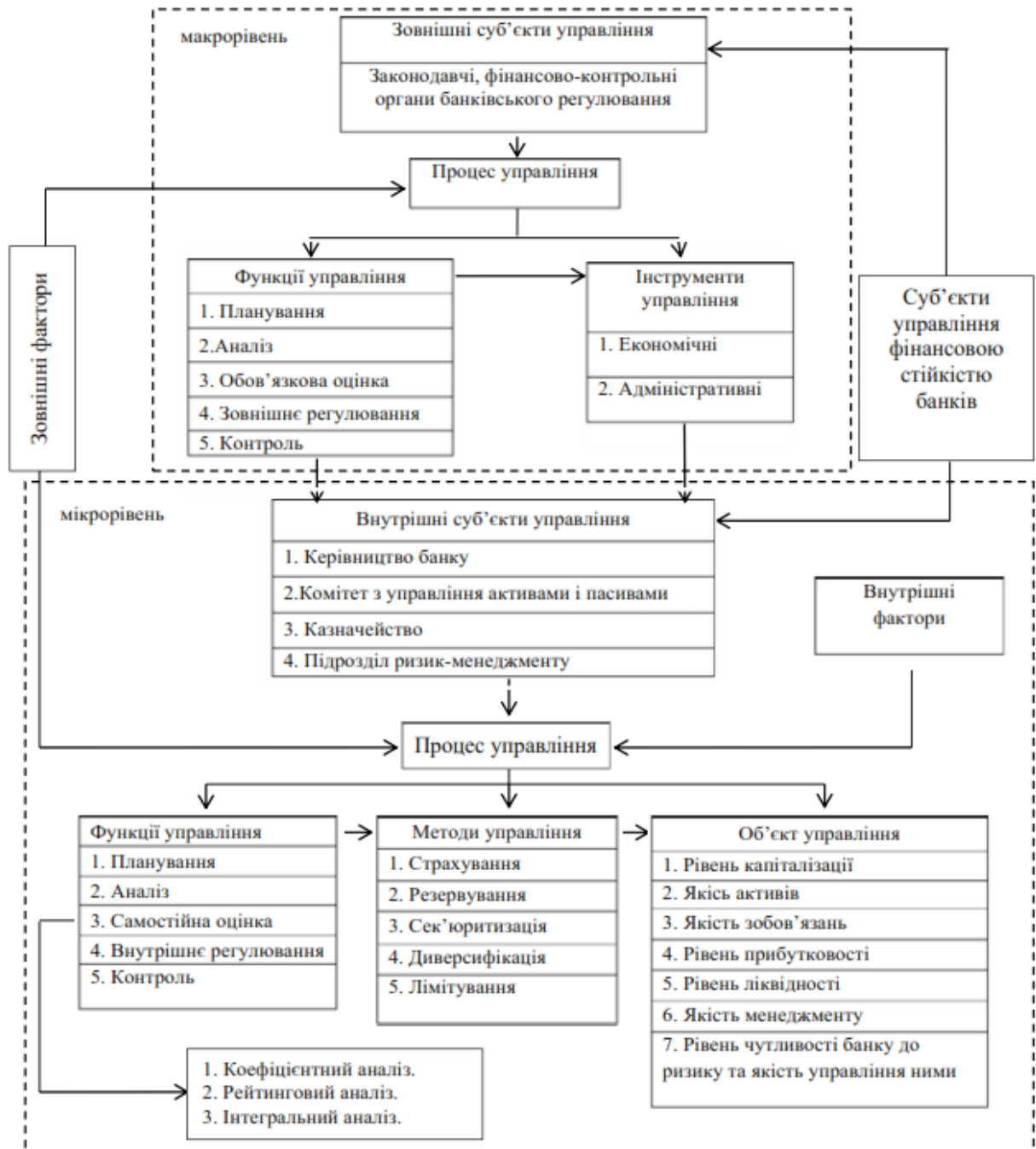

Рис. 1.4 – Механізм управління фінансовою стійкістю банку [54]

Перший блок представлений суб'єктами управління – особи чи групи осіб,

органи правління фінансової установи, регулювання – суб'єкти, що уповноважені ухвалювати управлінські рішення щодо розробки, впровадження, моніторингу та контролю реалізації заходів процесу управління фінансовою стійкістю комерційного банку. Ці особи відповідають за результативність та безперервність процесу забезпечення фінансовою стійкістю банків. Від рівня компетентності суб'єкта управління значною мірою залежить спроможність реалізації механізму й досягнення окресленого стратегічного рівня фінансової стійкості комерційного банку. На мікроекономічному рівні складовими даного блоку є особи, що обіймають керівні посади, топ-менеджери, відповідальні за певні напрями діяльності та безпосередньо управління ризиками, активами та зобов'язаннями банку, члени Ради директорів, Наглядової ради та Правління банку. На макроекономічному рівні суб'єкти управління представлені спеціалістами Національного банку України, міжвідомчих комісій та комітетів.

Другий блок представлений безпосередньо об'єктом управління – фінансовою стійкістю комерційного банку, яка визначається через визначені суб'єктами управління індикатори.

В переважній більшості досліджень, складовими другого блоку механізму управління виділяють сім характеристик: рівень капіталізації, якість активів банку, якість зобов'язань, рівень платоспроможності та ліквідності, рівень прибутковості, якість управління активами, капіталом та зобов'язаннями, ліквідністю та прибутковістю, рівень чутливості банку до ризиків та якість управління ними.

Одним з головних показників, відповідного до рівня якого робиться висновок щодо фінансової стійкості комерційного банку є рівень капіталізації. Власний капітал фінансової установи (ліквідне майно та грошові кошти) є основою забезпечення економічної самостійності, прибуткової діяльності на ринку банківських послуг. Не зважаючи на те, що власний капітал має незначну частку в загальній структурі наявних фінансових ресурсів комерційного банку,

проте істотно впливає на процес його функціонування. Власний капітал виконує три важливі функції: захисну, оперативну та регулюючу. Крім того, саме за рахунок власного капіталу банк може нейтралізувати збитки зі збереженням платоспроможності, створювати можливості залучення додаткових ресурсів для підтримки ліквідності. Індикатором фінансової стійкості є достатність розміру власного капіталу – відповідність обсягам здійснюваних комерційним банком активних операцій. Як зазначає [11], з урахуванням політичної нестабільності, інфляційних процесів, розширенням масштабів діяльності та зростанням ризикованості операцій комерційні банки мають збільшувати обсяги власного капіталу. Проте надто великі обсяги власного капіталу банку негативно впливають на результати його діяльності, тому при управлінні рівнем капіталізації варто забезпечувати оптимальне співвідношення між розміром власного капіталу банку та іншими характеристиками його діяльності. На показник достатності капіталу впливають якість активів банку, сукупність ризиків діяльності та якість підходів до управління ризиками.

Важливою характеристикою фінансової стійкості банку є якість його активів. Якість активів визначається на підставі наступних характеристик: дохідність активів, ризикованість активів, частка працюючих, непрацюючих та неприбуткових активів, диверсифікованість активів банку. Значення показника якості активів є оберненою величиною до частки безнадійних та неповернутих коштів за кредитними операціями фінансової установи. На фінансову активність та стійкість банку негативно впливає надмірно велика частка ризикових активів. Отже, якість активів може бути оцінена відповідно до рівня їх ліквідності, рентабельності та ризикованості.

Якість зобов'язань є важливим показником фінансової стабільності в період зростання конкуренції на ринку банківських послуг. На основі залучених коштів визначається структура активів як строками, так і за рівнем ризикованості. Якість зобов'язань залежить також від регулярності поповнення ресурсної бази, вартістю

залучених коштів, чутливістю залучених ресурсів до змін процентних ставок та залежністю від позик на ринку міжбанківських кредитних ресурсів. Зобов'язання банку оцінюються відповідно до строків та обсягів залученого капіталу, це дозволяє прогнозувати динаміку структури зобов'язань комерційного банку – зростання обсягу термінових депозитів позитивно впливає на рівень ліквідності, проте зменшує прибутковість установи. Таким чином, механізм управління фінансовою стійкістю має забезпечувати формування оптимальної структури зобов'язань комерційного банку.

Важливою характеристикою діяльності комерційного банку є прибутковість. Збільшення прибутку сприяє поповненню резервних фондів, збільшенню дивідендів, зростанню курсу акцій фінансової установи. Разом з тим, бажання отримати «надприбутки» пов'язано зі значним зростанням ризикованості операцій банку, що в свою чергу негативно впливає на рівень фінансової стійкості. Наявність високоризикових операцій негативно впливає і на ліквідність банку. Банк має прагнути до досягнення оптимального співвідношення між ризиком і прибутком, досліджувати розвиток ринку банківських послуг з метою формування прибуткових без ризикових (з невеликим рівнем ризику) продуктів та послуг.

Що стосується підходів до банківського менеджменту – якості управління капіталом, активами, зобов'язаннями, платоспроможністю, ліквідністю та прибутковістю, то вони є предметом дослідження широкого кола вітчизняних та зарубіжних науковців. В загальному підході, менеджмент банку має бути спрямованим на створення та забезпечення ефективного функціонування організаційно-функціональних підрозділів з управління активами, капіталом та зобов'язаннями, ресурсами, ліквідністю, рентабельністю та платоспроможністю, прибутковістю, безпекою, фінансовою стійкістю тощо.

Фінансова стійкість банку залежить також від його чутливості до ризиків та наявних підходів до управління ризиками. Спроможність фінансової установи вчасно ідентифікувати, оцінити, нівелювати чи мінімізувати негативний вплив

факторів внутрішнього та зовнішнього середовища відображають рівень стійкості. В банку має на постійній основі функціонувати система управління ризиками з метою забезпечення належного рівня його фінансової стійкості.

Третій блок – процес управління, що має специфічні риси на різних рівнях реалізації механізму. Процес управління передбачає послідовне застосування методів планування, аналізу, оцінки та регулювання, контролю, корегування тощо.

При плануванні заходів із забезпечення фінансової стійкості комерційного банку передбачає формулювання стратегічних та поточних цілей, розробку стратегії та тактики досягнення визначених кількісних показників. На думку [17] фінансове планування має бути спрямованим на перетворення стратегічної мети – забезпечення фінансової стійкості – у конкретні значення фінансових показників (абсолютні та відносні) за допомогою застосування конкретних інструментів. Планування має базуватися на результатах попереднього аналізу внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. При цьому слід враховувати ступінь та характер факторів впливу, можливість їх своєчасної ідентифікації та об'єктивного оцінювання.

Аналіз та оцінку основних складових фінансової стійкості комерційного банку здійснюють за допомогою комплексу методів та інструментів. В процесі аналізу виявляються причинно-наслідкові зв'язки між складовими елементами фінансової стійкості, прогнозуються різні сценарні варіанти значень ключових показників. За результатами аналізу ухвалюються рішення щодо реалізації певного комплексу заходів з підтримки чи підвищення рівня фінансової стійкості комерційного банку.

Останній елемент блоку – контроль за досягненням запланованих результатів, які забезпечують (сприяють забезпеченню) оптимального для конкретного комерційного банку рівня фінансової стійкості. Контроль на усіх стадіях (попередній, поточний, остаточний) має проводитись як зі сторони наглядових органів, так і зі сторони керівництва банку.

Висновки до розділу 1

Рівень фінансової стійкості банку впливає також на його залежність від змін фінансового ринку. Чим більш стійким є фінансовий стан, тим більш незалежним є комерційний банк від змін ринкової кон'юнктури, конкурентного середовища. Стійкому банку властиві наступні характеристики: гнучкість, оперативність ухвалення рішень, мобільність, цілеспрямованість. В забезпеченні фінансової стійкості важливе місце має тип політики комерційного банку – консервативна чи агресивна. Консервативна політика менш прибуткова, але й менш ризикована. Агресивна політика може швидко призвести до покращення фінансового стану, але при її провадженні банку варто бути більш обережним для того, щоб не зашкодити власній стійкості.

Забезпечення фінансової стійкості є безперервним процесом, нехтування яким може призвести до виникнення кризових явищ. Подолання кризових ситуацій може передбачати внутрішню мобілізацію фінансових ресурсів або за рахунок зовнішнього втручання при режимі фінансового оздоровлення. Абсолютно фінансово стійких банків не існує, даний рівень є відносним і залежить, перш за все, від фінансового стану комерційного банку. Тому фінансова стійкість банку може бути представлена певним інтегральним показником, який характеризує спроможність банку, та його організаційно-функціональних елементів стабільно функціонувати та розвиватися відповідно до стратегічного плану в умовах загальноекономічних та соціально-політичних трансформацій в країні із забезпеченням прибутковості установи, зростанням асортименту та обсягів реалізації банківських послуг.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

2.1 Загальна характеристика діяльності банківської установи

Другий рівень банківської системи України представлений чималою кількістю фінансових установ. Так, станом на 01 січня 2021 року в Україні здійснює діяльність 74 комерційних банки, з них 33 мають в структурі пасивів іноземний капітал (у т.ч. 23 зі 100 % іноземним капіталом). Стійкість банківського сектору в цілому залежить від фінансової стійкості основних учасників ринку і, перш за все, банків з державним капіталом.

Активним учасником банківського ринку протягом усього періоду незалежності України виступав Державний ощадний банк України – АТ Ощадбанк. Він досі залишається єдиним банком зі 100 % державним капіталом. Відповідно до даних НБУ [57], до складу остаточних ключових учасників Державного ощадного банку України входить Держава в особі Кабінету міністрів України з часткою власності 100 % станом на 01.01.2021 р.

АТ Ощадбанк має найбільшу мережу відділень в країні (рис. 2.1). Мережа представлена 1845 відокремленими структурними підрозділами, з яких 677 є сучасними відділеннями нового формату, 24 інклюзивних відділення для обслуговування осіб з інвалідністю, один преміум-центр та 66 преміум-зон. Крім того, створені 523 зони самообслуговування, працюють 3341 банкомат та 3245 платіжних терміналів, емісія банківських карток перевищує 11,5 млн одиниць. Банк активно впроваджує в свою діяльність сучасні технології, зокрема існує система Інтернет-банкінгу, мобільні додатки «Ощад 24/7» для управління рахунками, «CorpLight» для малого та середнього бізнесу, «uTake» для швидкої

оплати товарів та послуг в магазинах та ресторанах, а також можливість оплати з карток Ощадбанку через системи GooglePay та ApplePay. Сервіс «Ощад 24/7» займає друге місце за популярністю серед вітчизняних мобільних банківських додатків.

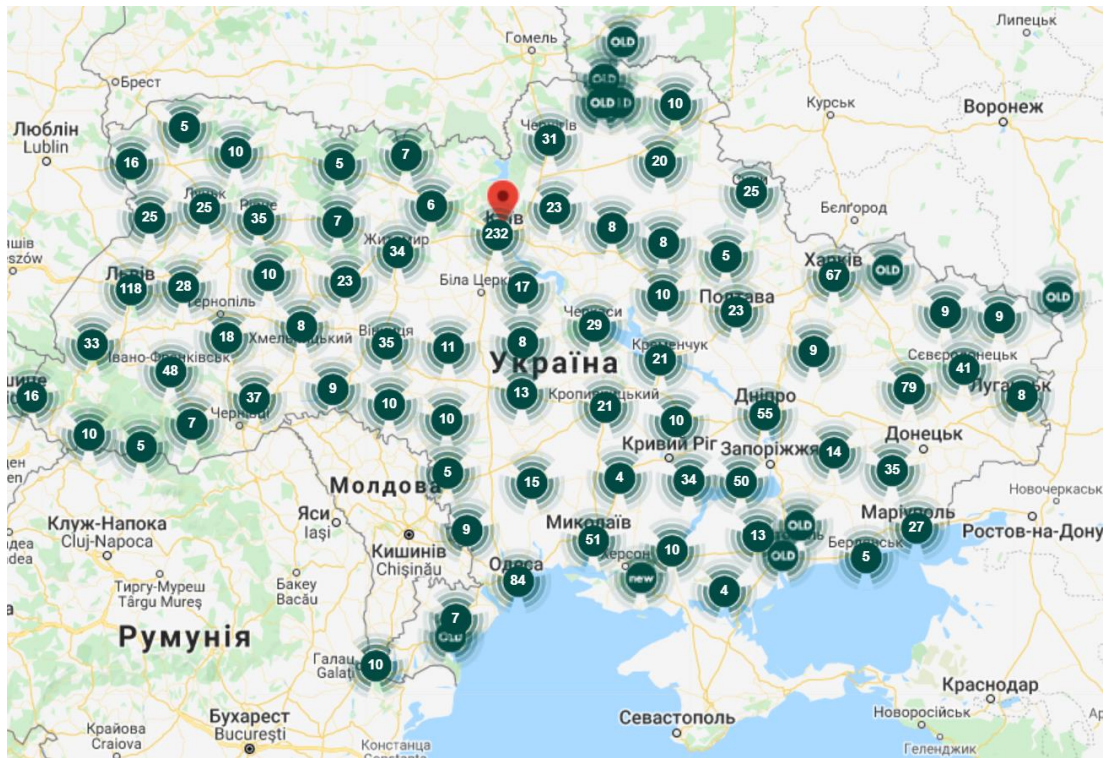

Рис. 2.1. – Кількість відділень АТ «Ощадбанк»

Статус банку з державним капіталом, позитивні результати діяльності, а також реалізація певних державних програм підтримки населення саме через мережу відділень АТ Ощадбанк призвели до того, що послугами банку користуються майже усі без виключення категорії населення. На ринку роздрібних банківських послуг банк утримує перші позиції протягом тривалого періоду. За даними НБУ, протягом періоду розвитку вітчизняної банківської системи усі державні банки показали себе, як досить надійні, а перевагою АТ Ощадбанк є відкритість та прозорість структури. Крім того, усі депозити АТ Ощадбанк є гарантованими державою незалежно від розміру вкладу (Державна гарантія

повернення вкладів в Ощадбанку закріплена ст. 57 закону України «Про банки і банківську діяльність»), натомість граничний розмір відшкодування вкладів фізичних осіб для інших банків становить 200 000 грн – що є додатковою конкурентною перевагою Ощадбанку при залученні коштів фізичних осіб на різноманітні депозитні рахунки.

За даними рейтингу «50 найкращих банків України» у 2020 році АТ Ощадбанк посів 1 місце, приймаючи участь у 15 різних номінаціях. Вже у 2021 році банком одержані нагороди в різних номінаціях (табл. 2.1), що свідчить про успішну діяльність комерційного банку на вітчизняному ринку банківських послуг.

Таблиця 2.1 – Нагороди АТ Ощадбанк

	Номінація	Місце	Рейтинг/Премія	Організатор	Рік
	«Роздрібний банк» серед державних банків	I	«Банки 2021 року» в рамках VII Legal Banking Forum	«Фінансовий клуб», «Юридична практика»	2021
	«Кращий платіжний офлайн-сервіс для бізнесу»	I	PaySpace Magazine Awards 2020	PaySpace Magazine	2020
	Кращий інтернет-банкінг для підприємців (CorpLight)	II	PaySpace Magazine Awards 2020	PaySpace Magazine	2020
	«Кращий фінансовий чат-бот»	II	PaySpace Magazine Awards 2020	PaySpace Magazine	2020
	«Автокредити»	I	Prostobank Awards	«Простобанк Консалтинг»	2020
	«Іпотека на придбання житла на вторинному ринку»	I	Prostobank Awards	«Простобанк Консалтинг»	2020
	«Споживчі кредити під заставу нерухомості»	I	Prostobank Awards	«Простобанк Консалтинг»	2020
	«Кращий іпотечний банк України» (Best Mortgage Bank Ukraine 2020)	I	Global Banking & Finance Awards 2020		2020

Складено на основі [58]

У лютому 2018 р. Урядом була схвалена концепція стратегічного розвитку

державного банку – його бізнес-модель на 2018-2022 рр. Відповідно до «Стратегії розвитку АТ «Ощадбанк» на 2018-2022 роки», пріоритетним напрямом є подальше утримання позицій «найуніверсального» банку, розвиток вертикалі роздрібного, середнього та малого (у тому числі мікро) бізнесу, з одночасним збереженням обсягів у секторі корпоративного кредитування.

На 31.12.2020 р. структура активів банку на 56 % була представлена інвестиційним портфелем, на 27 % чистим кредитним портфелем та 17 % іншими активами. Активи банку станом на I квартал 2021 року склали 246,5 млрд грн. Структура активів є майже незмінною протягом тривалого часу: 51,6 % інвестиційний портфель; 27 % кредитний портфель; 21,4 % – інші активи. Впродовж I кварталу поточного року варто зазначити про значне зростання грошових коштів та їх еквівалентів – на 60 %.

Структура кредитного портфелю представлена, насамперед, заборгованістю корпоративних клієнтів – 78 % у чистому кредитному портфелі, 14 % заборгованість фізичних осіб, 8 % – малий та середній бізнес (рис. 2.2). Депозитний портфель на 81 % складається з коштів фізичних осіб, на 11 % з коштів корпоративних клієнтів, малого та середнього бізнесу

Рис. 2.2 – Структура кредитного та депозитного портфелів АТ «Ощадбанк»

Переважає більшість процентних доходів банку формується за рахунок наданих юридичним особам кредитних ресурсів, а також інвестицій у цінні папери.

Відповідно до визначеної Стратегії розвитку, АТ Ощадбанк до 2020 року планує зайняти перші позиції на різних напрямках банківської діяльності, приймаючи активну участь у розбудові нової України (рис. 2.3).

Рис. 2.3 – Стратегія розвитку АТ Ощадбанк

Трикутник основних стратегічних завдань базується на організаційному забезпеченні – створенні належних умов для залучення прогресивної сучасної молоді до команди працівників банку. Другий рівень цілей: оптимізація мережі відділень (протягом 2018-2020 рр. було реорганізовано наявну мережу відділень банку, оновлено та посилено відділення в ключових регіонах, значно покращено технічне оснащення та інтер'єр); ІТ сфера (активне впровадження технологічних розробок, продуктів інтернет-банкінгу, фінансових інновацій тощо); удосконалення наявної операційної моделі роботи банку (оптимізація бізнес-процесів, централізація ключових функцій підтримки реалізації банківських

процесів); управління ризиками (використання сучасних підходів та моделей управління ризиками банківської діяльності та супутніми фінансовими ризиками); прибутковість (забезпечення зростання прибутку для акціонерів та власників). Верхівку трикутника складають три ключові напрями роботи банку – роздрібний бізнес, малий та середній бізнес та корпоративний бізнес. Перелік послуг, що пропонується банком для кожного з напрямів наведено в табл. 2.2.

Для кожного напрямку характерним є розвиток певної категорії банківських продуктів. Так, пасивні продукти роздрібною бізнесу представлені різними депозитними та зарплатними проектами, пенсійними та соціальними рахунками, дебетними картками. Дана категорія банківських продуктів для малого та середнього бізнесу представлена також депозитними рахунками та обслуговуванням поточних рахунків підприємств. Корпоративному бізнесу пропонуються строкові депозити та ведення корпоративних рахунків клієнтів.

Активні продукти для роздрібною бізнесу представлені програмами кредитування (автокредитування, споживче та іпотечне кредитування тощо) та державними програмами стимулювання енергоефективності. Активні продукти для малого та середнього бізнесу представлені широким колом кредитних програм (придбання техніки та обладнання, овердрафти, поповнення обігових коштів, мікрокредитування бізнесу тощо), різноманітні програми спів фінансування в межах спільних програм з урядами інших країн та міжнародними організаціями. Для корпоративного бізнесу пропонуються програми проектного фінансування, кредитні програми та овердрафти, інвестиційні проекти з будівництва тощо.

Продукти, що генерують комісійний та торговий дохід представлені виключно для роздрібною бізнесу: обслуговування платежів населення, забезпечення внутрішніх та міжнародних переказів, передача в оренду індивідуальних та банківських сейфів, проведення обмінних операцій з іноземною валютою та операцій з банківськими металами, надання послуг зі страхування тощо.

Таблиця 2.2 – Перелік продуктів для різних напрямів бізнесу

№ з/п	Категорія	Продукти		
		роздрібного бізнесу	мікро-, малого та середнього бізнесу	корпоративного бізнесу
1	Пасивні продукти	строкові депозити; зарплатні проекти; пенсійні та соціальні рахунки; дебетні картки.	строкові депозити; депозити на вимогу; поточні рахунки.	строкові депозити; поточні рахунки корпоративних клієнтів
2	Активні продукти	авто кредитування; споживче та іпотечне кредитування; кредитні картки; участь у державних програмах зі стимулювання енергоефективності.	кредитування на поповнення обігових коштів; придбання автотранспорту та обладнання (зокрема в рамках партнерських програм); овердрафти (в т. ч. бланкові); програми кредитування в рамках співпраці з міжнародними організаціями (фондом WNISEF, ЄБРР, ЄІБ та ЄІФ); програми співпраці з Німецько-Українським Фондом; програми мікрокредитування, гарантії та авалювання векселів; кредити для ОСББ/ЖБК.	проектне фінансування; кредити та овердрафти для корпоративного бізнесу; кредити, облігації, лізинг – фінансування бюджету розвитку муніципалітетів; інвестиційних проектів, фінансування будівництва та рефінансування для енергогенеруючих компаній в альтернативній енергетиці.
3	Продукти, що генерують комісійний та торговий дохід	платежі населення; внутрішні та міжнародні перекази; оренда індивідуальних сейфів; валютно-обмінні операції та операції з банківськими металами.		
4	Додаткові сервіси	система дистанційного обслуговування «Ощад 24/7».	система для дистанційного обслуговування рахунків клієнтів мікро-, малого та середнього бізнесу «CorpLight»; програма розвитку малого підприємництва в Україні «Будуй своє»	система дистанційного обслуговування рахунків корпоративних клієнтів Corp2.

Джерело: складено автором за матеріалами [56]

Що стосується додаткових сервісів, вони представлені сучасним інтернет-банкінгом та мобільними додатками для роздрібного, малого та середнього й корпоративного бізнесу. Зокрема за технологію CorpLight для полегшення організації розрахунків малого та середнього бізнесу АТ Ощадбанк отримав кілька нагород в різних номінаціях вже у 2021 році. Для корпоративного бізнесу пропонується система дистанційного обслуговування рахунків корпоративних клієнтів з вбудованими зручними опціями управління рахунками в рамках групи компаній.

В досягненні основної мети АТ Ощадбанку корпоративними цінностями залишаються людина, розвиток та прозорість. Ключовим елементом залишаються люди – клієнти та співробітники банку. Для клієнтів та партнерів створюються якісні сучасні та конкурентоспроможні фінансові продукти, безбар'єрні умови співробітництва, довірчі взаємовідносини. Працівникам створюються гідні умови праці, можливості для розвитку та кар'єрного зростання, конкурентний рівень оплати праці. Елемент розвитку передбачає синергетичний ефект від розвитку окремої людини, суб'єкта господарювання, фінансової установи до розвитку держави. Розвиток забезпечує впровадження інноваційних підходів до управління, використання нових технологій, розробку нових продуктів та банківських послуг, відповідність очікуванням сучасних клієнтів – безпосередньо від банківського продукту до рівня сервісу та комунікацій при його реалізації. Важливим аспектом є також забезпечення прозорості діяльності. АТ Ощадбанк працює в межах національного законодавства та міжнародних нормативно-правових актів. Цінуючи довіру клієнтів, співробітників, партнерів та суспільства, банк в своїй діяльності керується принципом чесності та прозорості роботи в усіх напрямках із забезпечення досягнення стратегічних цілей та результатів.

2.2 Основні результати діяльності АТ Ощадбанк

Загальносвітовим фактором, який вплинув на діяльність не тільки державного банку, а й усієї банківської системи країни було запровадження карантинних обмежувальних заходів під час пандемії спричиненої коронавірусним захворюванням COVID-19. У зв'язку з цим уся робота з надання банківських послуг зазнала трансформаційних змін. Крім того, певні зміни відбулися на рівні нормативного врегулювання банківської діяльності. Зокрема банкам було заборонено нараховувати неустойки, пені та штрафи за прострочення позичальниками платежів за кредитними договорами під час дії карантинних заходів. НБУ також запроваджено низку антикризових заходів з реструктуризації кредитів для забезпечення стабільності та стійкості банківської системи у зв'язку з карантинними обмеженнями. Набули змін й певні нормативно-правові акти: оновлено законодавство щодо врегулювання питань запобігання та протидії лібералізації доходів, одержаних злочинним шляхом; запроваджено інноваційні підходи та інструменти в процесі здійснення комерційними банками фінансового моніторингу; оновлено регуляторні вимоги у сфері управління ризиками CRO та CCO, запроваджено контроль оцінки заставного майна, розширено функції відділів управління ризиками та контролю за дотриманням нормативів.

Не зважаючи на певні зміни в організації діяльності банківського сектору в цілому, АТ Ощадбанк у 2020 році отримав 2,8 млрд грн чистого прибутку, що в дев'ять разів більше за аналогічний показник у 2019 році. Таке зростання обумовлено, перш за все, отриманням 8 млрд грн чистого процентного доходу, що на 45,3 % більше ніж у 2019 р. На 18 % зріс й чистий комісійний дохід, який у 2020 році склав 5 млрд грн, а у 2019 р. становив 4,2 млрд грн. Здійснення операцій з фінансовими інструментами, які оцінюються за справедливою вартістю, дозволило отримати торговельний дохід у сумі 3,6 млрд грн. Таким чином, банку

вдалося забезпечити виконання ключових цільових показників прибутковості відповідно до Стратегії розвитку 2018-2022. Подальша робота з підвищення ефективності управління наявними ресурсами буде здійснюватися в межах спільної програми АТ Ощадбанк з Європейським банком реконструкції та розвитку (далі – ЄБРР). Програма передбачає створення сучасної інноваційної системи управління ефективністю діяльності депозитної установи, її каналами, продуктами та клієнтами.

У 2020 році АТ Ощадбанк продовжив нарощування обсягів продуктів для роздрібного бізнесу (рис. 2.4).

Рис. 2.4 – Динаміка показників АТ Ощадбанк на ринку роздрібного бізнесу

Банк є лідером вітчизняного ринку за динамікою портфеля депозитів фізичних осіб та за підсумками діяльності утримував 24 % даного сегменту на кінець 2020 р. Перші сходинки АТ Ощадбанк обіймає також у сфері роздрібного кредитування: у 2020 р. відбулося зростання чистого кредитного портфеля роздрібного бізнесу на 1,3 млрд грн. Починаючи з 2018 року банк суттєво збільшив частку автокредитування у портфелі послуг: частка АТ Ощадбанк на ринку автокредитування становила лише 4 % у 2018 році, а в 2020 р. вже досягла 27 %. Більше 20 % ринку має банк і в секторі іпотечного кредитування, не

зважаючи на зростання чисельності кредитних установ на даному ринку. Обсяг іпотечного кредитування у 2020 році становив 745 млн грн, або 132 % від рівня попереднього року (видано 1 299 іпотечні кредити). АТ Ощадбанк активно освоює нові ринки та розширює перелік активних послуг для роздрібного бізнесу. У 2020 р. на ринку кеш-кредитування банком надано кредитів на суму 730,7 млн грн, що вдвічі перевищує рівень попереднього року. Також нарощується обсяг кредитного карткового портфелю. Обсяг використаного клієнтами банку кредитного ліміту за оформленими кредитними картками становить 4,2 млрд грн.

Збільшення комісійних доходів банку обумовлено також переходом на прямий контракт з найбільшою глобальною системою переказу коштів Western Union. Дана угода також надає додаткові можливості в частині здійснення переказів грошових коштів через он-лайн канали та організації конвертаційних операцій з переказами іноземної валюти в гривні і навпаки. Підвищенню рівня комісійних доходів сприятиме й запуск власної системи міжнародних переказів коштів, реєстрацію та активний запуск якої заплановано на 2021-2022 роки, наразі ведеться тестування та налагодження основних процесів. Впровадження сучасних технологій дозволяє банку залучити нових клієнтів, зокрема молодь та активних людей. Впровадження додатку ОщадPay дозволяє відмовитись від використання торговельних терміналів та приймати платежі через смартфони за допомогою NFC-технології. Таким чином, АТ Ощадбанк має друге місце за обсягами комісійного доходу роздрібного бізнесу та кількістю активних платіжних карток.

Послуги АТ Ощадбанк для юридичних осіб з обслуговування виплат заробітної плати, стипендій та інших платежів з використанням платіжних карток. Такими послугами користуються майже 27 тис. суб'єктів господарювання державної та приватної форми власності. В межах зарплатно-карткових проектів для підприємств випущено та активнодіючими є понад 3,7 млн одиниць. Банк має четверту частину ринку за показником «кількість клієнтів-власників карток». Картки на отримання пенсійних виплат в банку мають 36 % усіх пенсіонерів в

країні, а кількість активних пенсійних карток перевищує 2,5 млн. Спільний проект з муніципалітетами дозволив реалізувати 8 проектів з випуску муніципальних карток («Карта киянина», «Картка чернігівця», «Картка житомирянина» тощо), які є банківським інструментом, документом, що посвідчує особу, ключем до певних адміністративних сервісів сучасного міста, соціальних програм та пільг. Розвитку сегменту роздрібного бізнесу значно сприяє сучасна оновлена мережа відділень банку.

Не вплинула ситуація з карантинними обмеженнями й на розвиток продуктів банку в сегменті малого й середнього бізнесу. Ощадбанк збільшує обсяги кредитування мікро-, малого та середнього бізнесу, розробляє та впроваджує нові банківські продукти та послуги, вдосконалює умови обслуговування клієнтів (рис. 2.5).

Рис. 2.5 – Розвиток сегменту малого та середнього бізнесу

У 2020 році клієнтська база представників малого та середнього бізнесу зросла на 30 тис. суб'єктів господарювання, а за обсягами виданих чистих кредитів в даному сегменті банк посів шосте місце. Значний за обсягами сегмент кредитів – на суму 4 млрд грн – отримали близько 3 000 кредиторів, у т.ч. кредити на суму 1,6 млрд в межах реалізації програми «Доступні кредити 5-7-9%». Майже

половина кредитних коштів спрямована на розвиток/підтримку малого та середнього бізнесу в агропромисловому комплексі країни.

Протягом 2020 року продовжувався активний розвиток партнерських програм, до реалізації яких залучено 65 нових партнерів, загальна кількість партнерів-учасників програми спільного кредитування 226. За підсумками реалізації партнерського кредитування надано кредитів на суму 598 млн грн. Продовжується робота з фінансування вітчизняного бізнесу за підтримки міжнародних організацій: кредитні програми з Фондом розвитку підприємництва (Німецько-Український фонд), програма «Спільне підприємництво» (WNISEF), програми з Європейським інвестиційним банком та Європейським інвестиційним фондом. Активні операції у 2020 р. в сегменті малого та середнього бізнесу супроводжувалися одночасним нарощуванням пасивів, зокрема за 2020 р. відбулося зростання обсягів пасивів малого та середнього бізнесу на 7,2 млрд грн (на 36 % відносно показників попереднього року) які за підсумками року склали 26,9 млрд грн.

АТ Ощадбанк утримує позиції лідера й в сегменті корпоративного бізнесу, проводячи істотну диверсифікацію клієнтської бази. У 2020 році залучено понад 240 нових клієнтів, в основному з приватного сектору економіки країни. Таким чином чистий кредитний портфель корпоративного бізнесу у грудні 2020 року досяг обсягів 37,9 млрд грн. Менеджмент банку визначає серед основних досягнень в даному секторі протягом 2020 року обслуговування рахунків учасників газового ринку; запровадження здійснення розрахункових операцій нерезидентів; розробку продуктів кредитування територіальних громад, міських та обласних рад, фінансування програм розвитку міст; зростання частки приватного сектора в кредитному портфелі банку (61 % станом на кінець 2020 р.).

Важливим напрямом управління банком є зменшення обсягів непрацюючих кредитів (NPL). У цьому напрямі банк також на перших позиціях серед державних банків: за 2020 рік АТ Ощадбанк скоротив обсяг непрацюючих кредитів на 27 %.

Позитивною є також динаміка погашення проблемної заборгованості – у 2020 р. було погашено 2,8 млрд грн.

АТ Ощадбанк продовжує надавати ефективні інструменти врегулювання проблемної заборгованості корпоративних клієнтів, проводячи реструктуризацію фінансової заборгованості. Банком здійснено реструктуризацій лише у 2020 р. на суму 16,3 млрд грн, що становить 71 % загального обсягу реструктуризацій проведених державними банками (рис. 2.6).

Рис. 2.6 – Результати управління проблемною заборгованістю в АТ Ощадбанк

Відповідно до змін законодавства щодо управління проблемними активами банків, в яких держава володіє статутним капіталом, АТ Ощадбанк було ухвалено нові внутрішні розпорядження та нормативні документи з питань списання заборгованості за рахунок резерву знецінених фінансових активів. Таким чином в 2020 році було списано найбільший обсяг простроченої заборгованості – 31,7 млрд грн. Також у 2020 році з імплементацією Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 18 липня 2019 року №97, було затверджено стратегію та оперативний план управління проблемними активами, який виконано у повному обсязі. Банком проводиться активна робота з

автоматизації процесу управління проблемною заборгованістю, впровадженням новітніх інструментів та методів, алгоритмів дій.

Автоматизації та цифровізації підлягають й інші сфери діяльності банку: для співробітників створене безпечне робоче місце з усім необхідним програмним забезпеченням «тонкий клієнт», також впроваджено низку он-лайн сервісів для організації ефективних продажів та дистанційного обслуговування клієнтів, забезпечення взаємодії з партнерами, контрагентами, органами державного управління під час карантинних заходів.

Значення цифрових каналів в забезпеченні реалізації банківських послуг зростає з кожним роком (рис. 2.7). Дистанційне обслуговування за допомогою цифрового сервісу на базі додатку «Ощад 24/7» охоплює понад 5 млн клієнтів банку.

Рис. 2.7 – Структура використання цифрових каналів клієнтами АТ Ощадбанк та кількість транзакцій, млн транзакцій

Малий та середній бізнес активно використовує систему CorpLight для забезпечення швидкої роботи з банківськими рахунками, корпоративний бізнес використовує систему Corp2. При цьому майже 98,4 % клієнтів здійснюють платежі у дистанційно без оформлення паперових платіжних доручень.

2.3 Аналіз фінансового стану АТ Ощадбанк

Відповідно до національного законодавства та зобов'язаннями за міжнародними партнерськими угодами, АТ Ощадбанк складає фінансову та консолідовану фінансову звітність за національними та міжнародними стандартами, в якій розкривається інформація про фінансовий стан та результати діяльності за звітній період. Звітність подається національному регулятору та оприлюднюється на офіційному сайті банку разом зі звітом незалежного аудитора у строки, визначені законодавством.

Активи банку, як вже зазначалося, сформовано за рахунок високоліквідних активів, інвестиційного портфелю, кредитного портфелю та інших активів. У 2019 році спостерігається зростання активів та капіталу банку, яке дещо скоротилося у 2020 р. у зв'язку з карантинними обмеженнями (рис. 2.8).

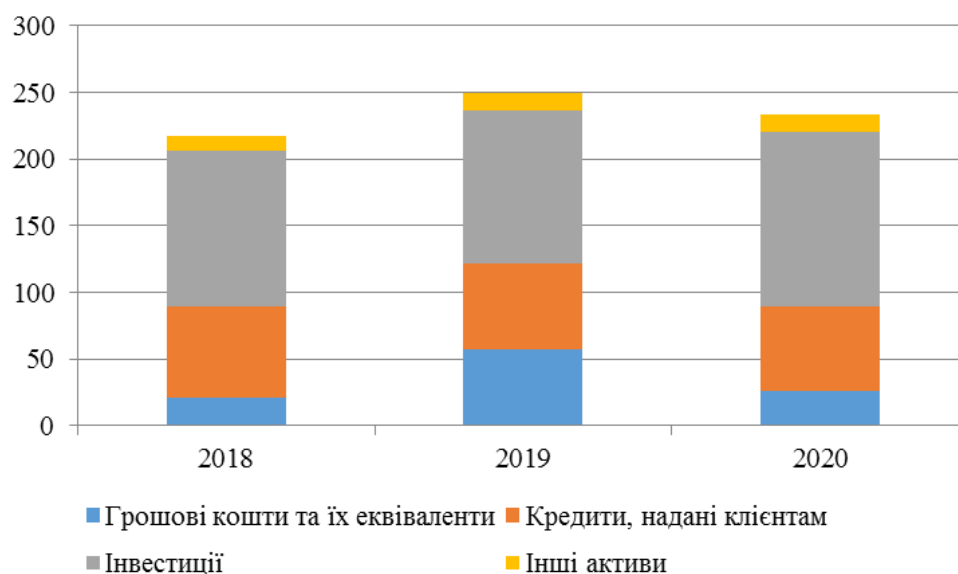

Рис. 2.8 – Динаміка активів АТ Ощадбанк, млн грн

Структура наданих кредитів за галузями економіки у 2018-2020 рр. наведена на рис. 2.9.

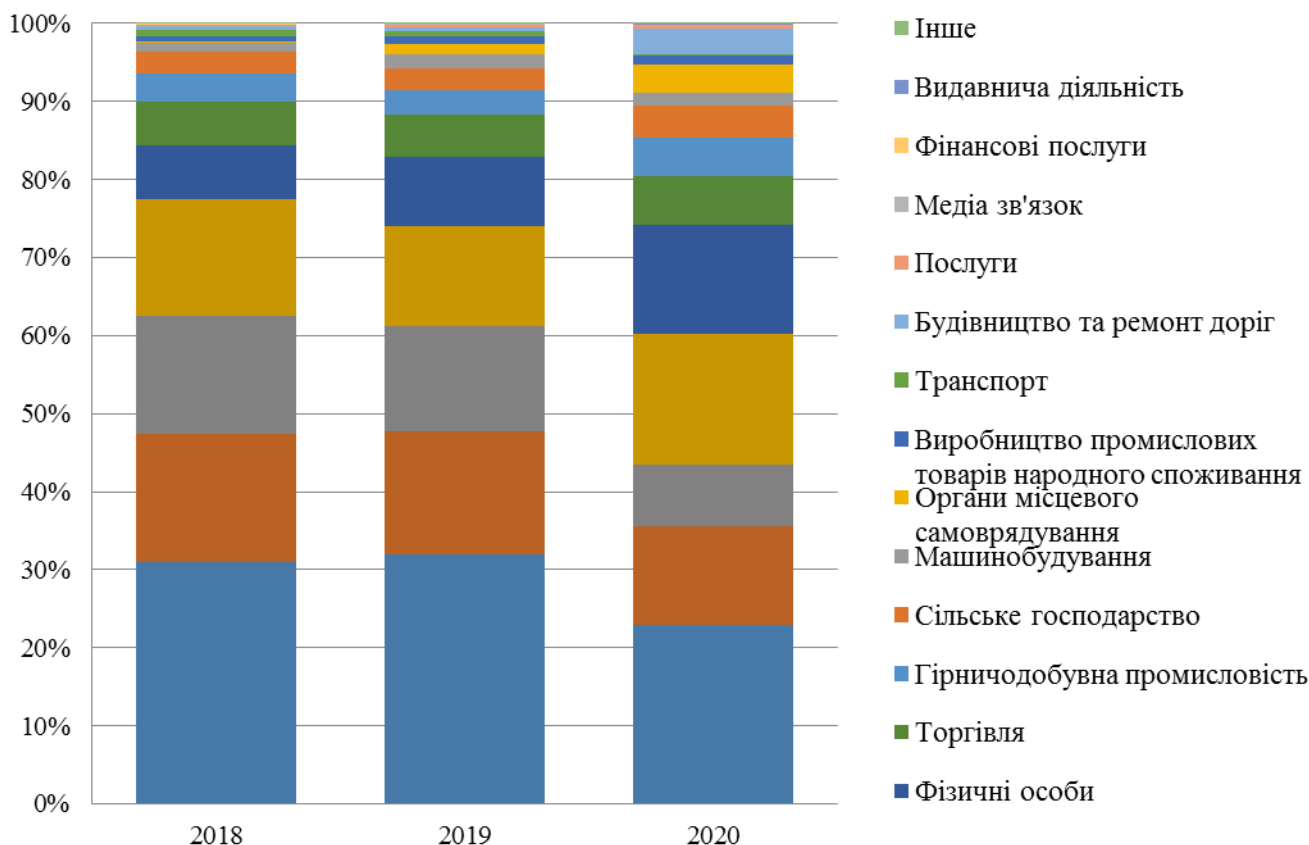

Рис. 2.9 – Структура наданих кредитів за секторами економіки, млн грн

Загальний обсяг наданих кредитів збільшився у 2019 р., проте скоротився у 2020 р. Серед лідерів за обсягами кредитування залишається енергетична галузь, виробництво та переробка харчових продуктів і напоїв, будівництво та нерухомість, нафтогазова та хімічна промисловість (не зважаючи на майже дворазове скорочення обсягів отриманих кредитів у 2020 р. в порівнянні з 2019 р.). У 2020 році зросли обсяги кредитування фізичних осіб та категорія «інше». Приблизно однаковий рівень фінансування протягом 2018-2020 рр. мали торгівля, гірничодобувна та металургійна промисловість, сільське господарство, машинобудування, виробництво промислових товарів народного споживання, транспорт, туризм, видавнича діяльність, медіа та зв'язок. Зростають обсяги кредитування органів місцевого самоврядування, натомість зменшуються обсяги кредитування компаній, що надають фінансові послуги.

Інвестиційний портфель банку представлений державними борговими цінними паперами, борговими зобов'язаннями НБУ, облігаціями підприємств та органів місцевого самоврядування, облігаціями Державної іпотечної установи та акціями вітчизняних компаній.

До категорії «інші активи», яка в структурі активів банку займає майже однакову частку протягом 2018-2020 рр. відноситься дебіторська заборгованість, нараховані доходи, справедлива вартість валютних угод spot, розрахунки з систем переказу грошових коштів, забезпечення, що перейшло у власність банку, запаси, витрати майбутніх періодів, заборгованість працівників та третіх осіб, банківські метали та передплата за них, передплати за послуги, утримувані для продажу необоротні активи.

Акціонерний капітал банку сформовано за рахунок 42 649 простих акцій. Протягом 2020 року не здійснювалася додаткова емісія акцій чи поповнення капіталу іншим способом. Номінальна вартість однієї акції станом на кінець 2019 та 2020 року становила 1 160 000 грн. Протягом 2020 року не відбувалися операції з купівлі/продажу акцій АТ Ощадбанк.

Основна групи зобов'язань банку – кошти клієнтів, що становлять 88 % усіх зобов'язань (рис. 2.10). Рахунки клієнтів представлені строковими депозитами та депозитами до запитання. Довгострокові зобов'язання перед клієнтами сприяють підвищенню стабільності ресурсної бази АТ Ощадбанк, позитивно впливають на ліквідність банку та зменшують залежність від міжбанківських позик. З іншої сторони, строкові депозити негативно впливають на прибутковість та рентабельність банку, оскільки є дорожчими. На кінець 2020 року сума залишків десяти найбільших клієнтів банку склала лише 9 %, що на 21 % менше від попереднього року, а загальний залишок одного найбільшого клієнта становив 4 % загальної суми рахунків клієнтів, у 2019 р. залишок одного найбільшого клієнта становив 22 % суми всіх рахунків. 67 % усіх рахунків банку складають кошти фізичних осіб, що свідчить про довіру населення АТ Ощадбанк. Рахунки в межах

4-10 млн грн мають енергетична галузь, сільське господарство, торгівля, нафтогазова та хімічна промисловість, транспорт, послуги.

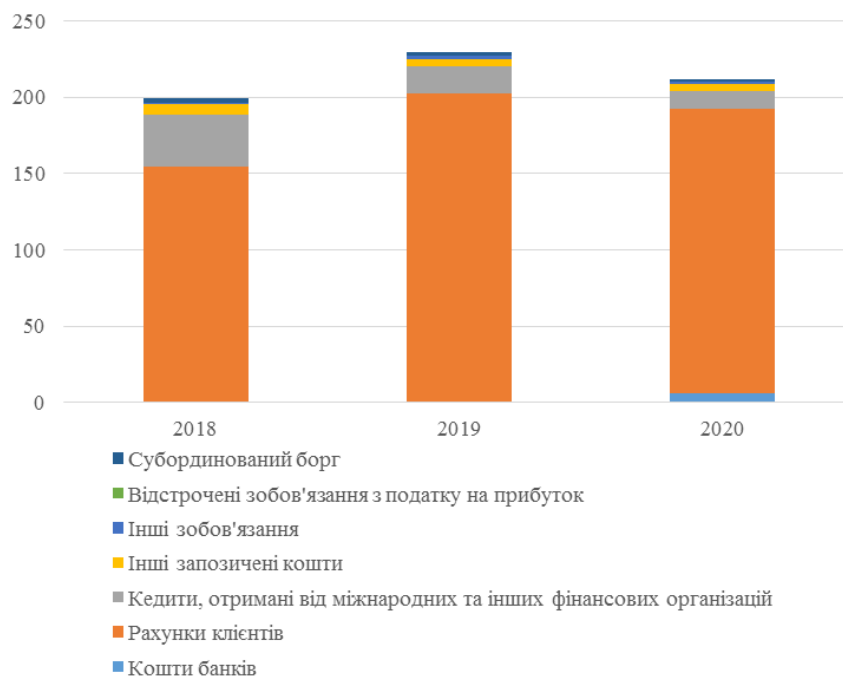

Рис. 2.10 – Зобов'язання банку

Другою за величиною складовою зобов'язань є кредити, отримані від міжнародних та інших фінансових фондів, яка становить 5 % у 2020 р. Частка міжнародних кредитів та єврооблігацій значними темпами скорочується протягом 2018-2020 рр. Так, у 2018 міжнародні кредити становили 17,3 % зобов'язань банку, у 2019 вже 7,97 %, а в 2020 р. лише 5,55 %, скоротившись в абсолютному значенні майже на 22 млн грн.

Натомість зростає частка коштів банків в структурі зобов'язань АТ Ощадбанк. Розширення та укріплення існуючих кореспондентських відносин, підвищення довіри інших комерційних банків до АТ Ощадбанк ілюструють кореспондентські рахунки на суму 5,8 млн грн, що в 107 разів вище рівня 2018 р. При цьому майже 95 % коштів банків є кредитом від НБУ в межах генерального кредитного договору що забезпечений цінними паперами.

Стаття «Інші запозичені кошти» складається з кредитів від Європейського інвестиційного фонду в євро та доларах США, кофтів Фонду розвитку підприємництва в євро та гривнях. За кредитними угодами з Європейським інвестиційним банком, АТ Ощадбанк повинен дотримуватися певних нефінансових зобов'язань та фінансових умов (підтримка на відповідному рівні визначених коефіцієнтів-нормативів). Аналогічні зобов'язання банку щодо звітності та дотримання нормативів передбачені й угодами кредитування Фондом розвитку підприємництва. Протягом 2020 р. банком не було порушено зобов'язань перед цими міжнародними організаціями.

Інші зобов'язання представлені іншими фінансовими зобов'язаннями (резерв під очікувані кредитні збитки, зобов'язання з оренди, інша кредиторська заборгованість, нараховані витрати) та іншими нефінансовими зобов'язаннями (нарахування під невикористані відпустки, податки до сплати, отримані аванси, нарахована премія та заробітна плата). Найбільшу частку в структурі інших зобов'язань займають резерви під очікувані кредитні збитки – майже 30 % у 2019 р. і 33 % у 2020 році, зобов'язання з оренди – 26 % у 2019 р. і 21 % у 2020 р.

Субординований борг, отриманий від The Royal Bank of Scotlandy 2019 р. в доларах США на кінець 2020 р. склав 1,27 млн грн. Протягом 2020 р. банк двічі виплачував частину субординованого боргу на загальну суму 56,25 тис. дол. США. Сплату відсотків було здійснено разом з плановим погашенням основного боргу.

Оцінка стабільної діяльності комерційних банків та своєчасного виконання депозитними корпораціями своїх зобов'язань перед вкладниками, національним регулятором визначено обов'язкові до виконання нормативи, які згруповано у чотири основні групи відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженої Постановою № 368: нормативи достатності капіталу, нормативи ліквідності, нормативи кредитного ризику, нормативи інвестування.

Також в інструкції зазначено, що для підвищення стійкості банків під час періодів нестабільності (економічної чи фінансової) та створення ними запасу капіталу, достатнього для протистояння ризикам, НБУ встановлює окремі вимоги до формування комерційними банками певних «буферів» капіталу: буфера запасу (консервації) капіталу та контрциклічного буфера. До системно важливих банків, яким є АТ Ощадбанк, НБУ встановлює додаткові вимоги щодо формування буфера системної важливості [39].

Дотримання нормативів НБУ Ощадбанком наведено в табл. 2.3. Що стосується нормативів капіталу, то всі вони виконуються в повному обсязі, причому спостерігається зростання значень нормативів, хоча вони все ще залишаються нижчими від середніх по Україні.

АТ Ощадбанк забезпечує дотримання усіх встановлених НБУ нормативів ліквідності. Зокрема Н6 норматив короткострокової ліквідності становить 64,8 %, коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами в 3 рази перевищує нормативне значення (360 % при нормативному більше 100 %). Банк постійно підтримує достатній запас первинної (каса, кореспондентський рахунок в НБУ та інших банках) та вторинної (портфель облігацій внутрішньої державної позики та депозитні сертифікати НБУ) ліквідності. Достатній обсяг ліквідних активів у портфелі банку дозволяє покривати відтоки коштів клієнтів без загрози безперервності функціонування (за умов реалізації песимістичного або стрес-сценарію).

Керівництво банку забезпечує й виконання нормативів ризику. А за нормативом максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами випереджає переважну більшість комерційних банків країни. Існуюча система управління ризиками в банку забезпечує своєчасне виявлення, вимірювання і пом'якшення наслідків кредитних ризиків як на індивідуальній так і на портфельній основі.

Таблиця 2.3 – Дотримання нормативів НБУ АТ «Ощадбанк»

№	Норматив		2018		2019		2020		2021**	
	Індекс	Назва	АТ Ощадбанк	Україна*	АТ Ощадбанк	Україна*	АТ Ощадбанк	Україна*	АТ Ощадбанк	Україна*
1	H1	Регулятивний капітал (млн грн)	12 516,29	121 742,1	12 967,75	147 073,2	18 132,36	181 880,5	15 928,72	178 607,2
2	H2	Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (не < 10 %)	14,30	15,52	13,60	18,72	19,00	19,0	17,34	22,59
3	H3	Норматив достатності основного капіталу (не < 7%, з буфером запасу (консервації) капіталу не < 7,625% ¹)	--	--	10,13	13,28	13,14	15,51	13,22	16,18
4	H6	Норматив короткострокової ліквідності (не < 60 %)	88,67	94,17	81,47	94,40	64,84	88,55	74,17	88,91
5	LCR _{ВВ}	Норматив коефіцієнта покриття ліквідністю за всіма валютами, не < 100 %;	--	--	--	--	360,03		348,41	
6	LCR _{ІВ}	Норматив коефіцієнта покриття ліквідності в іноземній валюті, не < 100 %.	--	--	--	--	232,97		220,24	
7	NSFR	Норматив коефіцієнта чистого стабільного фінансування, не < 80% ¹	--	--	--	--	--		167,36	
8	H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не > 25 %)	20,28	20,43	20,77	17,32	20,35	19,85	20,10	19,69
9	H8	Норматив великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	342,22	173,88	292,59	120,54	156,57	84,60	152,17	91,48
10	H9	Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (не > 25 %)	0,48	11,23	0,53	7,23	0,4	3,80	0,42	3,98
11	H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15 %)	0,05	0,0003	0,05	0,0002	0,05	0,0002	0,05	0,0002
12	H12	Норматив загальної суми інвестування (не > 60 %)	0,14	0,16	0,14	0,14	0,14	0,12	0,14	0,10

* В середньому по банківській системі України

** станом на 01.04.2021 р.

¹ починаючи із звітної дати

З метою мінімізації інвестиційних ризиків, пов'язаних зі здійсненням банками інвестицій та операцій з цінними паперами, національним регулятором встановлено два нормативи інвестування. АТ Ощадбанк виконує ці нормативи в повному обсязі. Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою значно перевищує середнє значення по банківській системі країни, а норматив загальної суми інвестування відповідає середньому значенню.

Висновки до розділу 2

АТ Ощадбанк здійснює діяльність на ринку банківських послуг, починаючи з часів набуття Україною незалежності. Діяльність банку впливає на перебіг процесів у всій банківській системі, тому Ощадбанк визначається НБУ як системно важливий. На банківському ринку банк зі 100% державним капіталом утримує передові позиції за деякими сферами надання банківських послуг.

Управління стійкістю банку здійснюється на основі забезпечення дотримання встановлених національним регулятором вимог до достатності капіталу, ліквідності, ризикованості діяльності, ліквідності та інвестування. Управління ліквідністю здійснюється на основі прогнозування та управління грошовими потоками банку, встановлення лімітів строкових розривів між активами і зобов'язаннями, а також забезпечення достатнього обсягу первинної та вторинної ліквідності.

В досліджуваному періоді банк підвищує показники ефективності роботи на банківському ринку, дотримується усіх нормативних вимог НБУ щодо провадження діяльності та забезпечення стійкості.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ

3.1 Інституціональне середовище оцінки і моніторингу фінансової стійкості комерційних банків

Банки відіграють вирішальну роль у процесі перерозподілу накопичень в інвестиції. Неминучими витратами виконання зазначеної функції є ризики, які приймають на себе банківська установа, і імовірність опинитися неплатоспроможною та, як наслідок, збанкрутувати. Подібні наслідки за досягнення критичної маси генерують в економіці руйнівні шоки, у суспільстві – потрясіння, що і обумовлює необхідність створення і функціонування різноманітних інститутів, у поле відповідальності яких входить оцінка і моніторинг фінансової стійкості банків.

Моніторинг фінансової стійкості банку передбачає систематичний збір інформації про значення заздалегідь обраних індикаторів для забезпечення зацікавлених сторін відповідною інформацією.

Стосовно поняття «фінансова стійкість банку», задачею моніторингу є оперативне виявлення в банківському секторі груп ризику з числа тих банків, чия стійкість знаходиться під загрозою. Іншими словами, моніторинг дозволяє досліджувати положення банків у порівнянні з прийнятими нормами, орієнтирами, граничними значеннями тощо.

Принципова відмінність моніторингу від оцінки полягає у їх різному призначенні: моніторинг надає інформацію для подальшої оцінки. Моніторинг і оцінка є взаємодоповнюючими заходами.

Для ефективного існування системи моніторингу фінансової стійкості банку повинно дотримуватися наступних необхідних умов:

- визначення характеристика об'єкту, що підлягає моніторингу;
- виокремлення ключових показників (індикаторів);
- встановлення джерела інформації для проведення моніторингу (визначення складу і видів необхідної звітності та ін.);
- вибір методів і періодичності збору інформації, а також технології його аналізу;
- вжиття організаційних заходів із забезпечення моніторингу.

Особливої уваги потребує останній пункт. Функціонування системи моніторингу вимагає значних ресурсів. Хто повинен і може фінансувати подібну діяльність? Відповідь може знаходитись у площині дослідження задач функціонування кожного інституту.

Розглянемо більш детально основні задачі кожного із суб'єктів інституціонального середовища моніторингу і оцінки фінансової стійкості банків.

Рейтингові агентства. Поява рейтингових агентств було обумовлено потребами ринкової економіки. Рейтингові агентства взяли на себе незалежну оцінку фінансового стану банківських установ, що дозволило користувачам рейтингів зменшити витрати на самостійний моніторинг. Основним інструментом регулярної експертизи є рейтинги, що надаються рейтинговими агентствами.

У чому полягає сила і привабливість рейтингу для банків? Базельський комітет з банківського нагляду в своїх рекомендаціях щодо оцінки ризиків пропонує банкам встановлювати норми резервування в залежності від рейтингу позичальника. Чим краще рейтинг позичальник, тим меншим є ризик і, відповідно, резерв. Звідси зацікавленість кредитувати і інвестувати кошти в першу чергу економічних суб'єктів, які мають надійний рейтинг.

Наявність у банка рейтингу певного рівня відкриває в багатьох країнах можливість отримання кредитів без надання забезпечення у кредитора останньої

інстанції.

Хронічною проблемою для рейтингових агентств, за яку їх досить часто критикують, залишається отримання ними плати за встановлення рейтингу замовнику. На даний час залишається питання конфлікту інтересів: рейтингове агентство може занижувати «рейтинг без запиту», з тим, щоб змусити заплатити за «рейтинг за запитом». Можлива також дзеркальна ситуація – завищення рейтингу для банку через потенційну загрозу втратити клієнта.

Як відомо, рейтингові агентства не несуть юридичної відповідальності за свої оцінки. Стримуючим фактором стосовно надання необ'єктивної оцінки вважається ризик втрати ділової репутації і вихід з ринку. Але даний механізм може працювати лише по відношенню до крупних міжнародних агентств у країнах із розвиненою ринковою дисципліною. Таким чином, функціонування рейтингових агентств несе в собі потенційний ризик отримання учасниками фінансового ринку в окремих випадках необ'єктивних оцінок.

Аудитори. Відповідно до вимог діючого законодавства, банківська звітність підлягає щорічній перевірці аудиторською організацією. За її підсумками складається висновок про результати аудиторської перевірки, що містить відомості про достовірність фінансової звітності фінансово-кредитної організації, виконання нею обов'язкових нормативних вимог регулятора, якості менеджменту, стан внутрішнього контролю тощо. Разом з цим, аудиторська організація, як і будь-яка комерційна структура, також стоїть перед вибором між здійснення неупередженої оцінки і бажанням завоювати і зберегти лояльність замовника.

З розвитком інституту саморегулювання аудиторських організацій практика аудиту буде змінюватися, негативний вплив конфлікту інтересів імовірно також буде зменшуватися. Таким чином, незважаючи на всі недоліки, інститут аудиту дозволяє здійснювати щорічну оцінку достовірності звітності банків, що робить в загальну систему оцінки фінансової стійкості істотний внесок.

Консалтингові компанії, фінансові аналітики, інвестори, великі кредитори. Діяльність в сфері консалтингу здійснюється в різних напрямках, наприклад, у реформуванні бізнесу банку з метою підвищення його ефективності, в сфері корпоративного фінансування, а також на замовлення потенційних інвесторів і великих кредиторів. Потенційні інвестори і кредитори зацікавлені в незалежній професійній оцінці стану банку, зокрема – його фінансової стійкості. Їх мета – оцінити ризик і ефективність інвестицій, а також імовірність повернення вкладень. Всі вказані обставини обумовлюють включення даних суб'єктів до аналізованого інституційного середовища.

Органи банківського регулювання і нагляду. Стандарти, що визначають стійку діяльність банків, розробляються на міжнародному рівні і трансформуються з певними коригуваннями в національне законодавство більшості країн. Ці стандарти в основному мають форму принципів і рекомендацій і, як такі, з юридичної точки зору не є обов'язковими для виконання. Найбільш яскравим прикладом тут може служити діяльність Базельського комітету з банківського нагляду.

Органи банківського регулювання і нагляду можуть висувати обов'язкові нормативні вимоги для банків, спираючись на базу національного законодавства. За допомогою дистанційного аналізу та інспекційних перевірок наглядовий орган контролює дотримання банком цих нормативних вимог і одночасно перевіряє, наскільки успішно банк виявляє, відстежує, управляє і контролює банківські ризики, щоб наглядовий орган міг бути впевнений, що банку вдасться уникнути серйозних проблем у майбутньому. Ця подвійна функція регулювання і нагляду, як правило, здійснюється одним державним органом.

Наріжним камінням банківської політики було і досі є вимога до банків мати мінімальний капітал на покриття банківських ризиків (достатність капіталу). Поступово, в зв'язку з ускладненням банківської діяльності, увагу в значній мірі

змістилося в бік грамотного управління банківськими ризиками та визначення потенційних загроз для життєздатності банку в майбутньому.

У зв'язку з цим важливо відзначити, що банки мають три основних лінії захисту, що дозволяють забезпечити покриття збитків, які вони можуть понести в результаті своєї діяльності, а саме:

- професійний рівень управління і висока прибутковість, яка дозволить покрити можливі збитки;
- досить резервування коштів, тобто створення резервів в розмірі, достатньому для покриття очікуваних збитків;
- достатній розмір капіталу для покриття непередбачених збитків.

Ці три основні лінії захисту вказують на те, що наглядові органи повинні бути зацікавлені, перш за все, в здатності менеджменту банку забезпечити його діяльність в безпечному і стійкому режимі.

Органи банківського нагляду відіграють лише непряму роль у забезпеченні захисту вкладників від збитків, що виникають в результаті банкрутства окремо взятого банку. Контроль над банківською сферою передбачає два рівня відповідальності: перед населенням в цілому з метою забезпечення фінансової стабільності і надійності всієї банківської системи, що сприяє підтримці національної економіки; і перед окремими фізичними особами, вкладниками і кредиторами, що забезпечує, таким чином, захист їх прав. Однак цей контроль має низку обмежень.

Наглядовий орган не може впливати на виконання окремих договорів між банками та їх контрагентами та (або) припиняти їх дію. Пряма відповідальність в цьому випадку лежить на керівниках банку, які, перебуваючи під постійним контролем наглядового органу і з огляду на його рекомендації, повинні забезпечувати проведення безпечної банківської політики і готовність виконувати свої зобов'язання перед вкладниками.

Банківський нагляд все більше і більше набуває превентивного характеру, за якого на перше місце ставиться забезпечення безпечної та стабільної діяльності банків. Для органів банківського нагляду вже недостатньо покладатися на виконання банками кількісних і якісних вимог; вони повинні бути впевнені, що банки в майбутньому зможуть уникнути прийняття на себе значних ризиків або ж покрити потенційні збитки, пов'язані з ними, якщо такі ризики матимуть місце.

При розгляді функцій рейтингових агентств і аудиторів, які більшою мірою несуть в зовнішнє середовище інформацію про банківські інститути, було звернено увагу на наявність певного конфлікту інтересів, здатного знизити об'єктивність оцінок фінансової стійкості. Органи банківського нагляду позбавлені цього недоліку в силу іншої організації фінансування своєї діяльності.

Як впливає з цілей і завдань усіх суб'єктів розглянутої типової організації інституційного середовища, найбільшу відповідальність за якість оцінок фінансової стійкості банків несуть органи банківського регулювання та нагляду, тому в наступних підрозділах кваліфікаційної роботи більша увага приділяється розробці рекомендацій щодо удосконалення оцінки і моніторингу фінансової стійкості банків із врахуванням нормативних вимог органів банківського регулювання і нагляду, як тих, що діють, так і тих, які тільки впроваджуються в практику вітчизняного банківництва.

3.2 Удосконалення методології прогнозування і моніторингу окремих показників фінансової стійкості банківської установи

Фінансова стійкість банків, як було показано в попередніх розділах випускної кваліфікаційної роботи, є об'єктом постійної уваги спеціалізованих державних і суспільних інститутів переважної більшості країн. Особливу

актуальність дана характеристика банку набуває в стресових ситуаціях, коли під час збурень зовнішнього середовища кредитна організація може не повернутися до рівноважного стану, що може призвести до втрати нею платоспроможності і банкрутству. Як відомо, діяльність банку залежить від комплексу чинників, що змінюються у часі, багатьом з яких притаманні ризики різного походження [6, с. 6]. З цієї причини фінансову стійкість слід розглядати як динамічну характеристику, яка має імовірнісну природу, що визначає потребу в методах її якісного прогнозування.

Прогноз – це комплекс аргументованих припущень, що виражені в кількісній і якісній формах, відносно майбутніх параметрів економічної системи. Задача прогнозу – сформулювати об’єктивне, достовірне уявлення про те, що буде за тих чи інших умов [46, с. 57 – 58].

Актуальним напрямом вдосконалення моніторингу фінансової стійкості банків є подальша розробка інструментарію раннього попередження, у тому числі – шляхом пошуку і опису набору моделей прогнозування, які з високою імовірністю дають точні результати залежно від стратегій банківського розвитку.

Одним з основних загальновизнаних критеріїв фінансової стійкості банку є достатність його капіталу. Практично у всьому світі, передусім в країнах з активними ринками банківських послуг, у складі регулятивних норм присутні вимоги щодо підтримки мінімального рівня достатності капіталу, оскільки він виступає основою розвитку будь-якого банку і забезпечує його здатність компенсувати непередбачувані збитки та негативні наслідки ризиків, на які може наражатися фінансово-кредитна установа. Банки з адекватною величиною капіталу виявляються більш стійкими до фінансових втрат і в більшому ступені здатні, порівняно з банками, що недостатньо капіталізовані, здійснювати операції, у тому числі кредитування економіки, у тому числі в період її спадів. Таким чином, достатній рівень капіталу в банківській системі певною мірою пом’якшує негативний вплив циклічності в економіці і сприяє зміцненню довіри з боку

суспільства до банківських інститутів.

Незважаючи на те, що в Україні відповідно до діючого законодавства [39] встановлено до банків систему економічних нормативів капіталу (норматив мінімального розміру регулятивного капіталу - H_1 , норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу - H_2 , норматив достатності основного капіталу - H_3) і додаткових вимог у вигляді формування буферів капіталу (буфера запасу (консервації) капіталу, контрциклічного буфера, буфера системної важливості), вибір у якості об'єкта моделювання показника адекватності регулятивного капіталу у даному дослідженні не є випадковим через низку причин [6, с. 189]:

1) у практику індикативного банківського регулювання нормативу достатності основного капіталу було здійснено з 01.01.2019, а введення буферів капіталу мало відбутися з 2020 та було призупинено у березні 2020 у зв'язку з «коронакризою» [29], тому фактично, за необхідною для прогнозування кількістю спостережень, можна розглядати на даний час лише два нормативи капіталу (норматив мінімального розміру регулятивного капіталу та норматив достатності регулятивного капіталу);

2) норматив H_2 має певний узагальнюючий характер: при його розрахунку використовуються фактичні значення регулятивного капіталу, тобто фактичне значення нормативу H_1 і загальний обсяг ризику (суми активів та позабалансових зобов'язань банку, зважених на відповідні коефіцієнти кредитного ризику). У свою чергу, регулятивний капітал є базою для розрахунку нормативів: максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента - H_7 , великих кредитних ризиків - H_8 , максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами - H_9 , основний капітал, як складова регулятивного капіталу, - для розрахунку нормативу H_3 . Буфери капіталу визначаються у відсотках від загального обсягу ризику;

3) норматив H_2 суттєво впливає на прийняття рішень щодо капіталу. По-

перше, як і будь-які економічні нормативи та вимоги, що встановлюються НБУ, цей норматив є обов'язковим до виконання. По-друге, банку забороняється виплачувати дивіденди чи розподіляти капітал в будь-якій формі, якщо це призведе до порушення нормативу достатності регулятивного капіталу. По-третє, можливість розширення діяльності банківської установи обмежується фактичним значенням цього показника (чим вище значення нормативу H_2 , тим є більшим запас для розширення банківської діяльності);

4) виконання банками нормативу адекватності регулятивного капіталу, серед іншого, дозволяє, за умови унеможливлення відновлення платоспроможності фінансово-кредитної установи, забезпечувати прийнятний рівень банкрутств банків, підвищуючи стабільність функціонування банківської системи.

В узагальненому вигляді порядок розрахунку нормативу достатності регулятивного капіталу такий [39]:

$$H_2 = \frac{PK}{A_p + C_{вп}} \cdot 100\%, \quad (3.1)$$

де PK – регулятивний капітал банку;

A_p – активи і певні позабалансові інструменти, зважені на відповідний коефіцієнт кредитного ризику залежно від групи ризику, до якої віднесено актив;

$C_{вп}$ – сума відкритої валютної позиції банку за всіма іноземними валютами та банківськими металами.

Хоча для системно важливих банків особливих вимог до нормативу достатності регулятивного капіталу не існує, проте такі банківські установи, на додаток до нормативу достатності капіталу і адекватності основного капіталу, мають сформувати з 01.01.2021 буфер системної важливості залежно від показника системної важливості банку. Відповідно до Рішення Правління НБУ № 155-рш «Про визнання системно важливих банків» від 03.03.2021 буфер системної важливості становитиме: 1 % для А-банку, Альфа-банку, Банку Південний,

Кредобанку, ОТП банку, ПУМБ, Райффайзен Банку Аваль, ТАС-банку, Укрсиббанку; 1,5 % для Ощадбанку, Укрексімбанку, Укргазбанку; 2 % для Приватбанку [28].

З урахуванням динамічної природи фінансової стійкості особливу важливість під час оцінки і моніторингу такої характеристики фінансової стійкості банку, як достатність (адекватність) регулятивного, набуває можливість отримання її прогнозної величини тими інститутами які несуть відповідальність за «фінансове здоров'я» банківської системи, перш за все – органи банківського регулювання і нагляду.

На теперішній час у методології оцінки органом банківського нагляду фінансової стійкості банків застосовуються прогнозні (на 3 роки наперед) значення показників якості капіталу і доходності, що розраховуються на підставі ретроспективних даних – п. 11, р. I «Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України» [36]. Останнє можна розглядати як прояв елементів системи раннього реагування на можливі проблеми банку, оскільки при істотній розбіжності поточного і прогнозного значень показників, що вивчаються, можна своєчасно виявити причини відхилення і вплинути на них.

З позиції НБУ, як наглядового органу, особливу цінність має можливість прогнозування також при розв'язанні задач раціонального розподілу ресурсів для досягнення встановлених законодавством цілей. Для інших зацікавлених осіб, наприклад, інвесторів, кредиторів і крупних вкладників можливість достовірно оцінити стійкість банку у найближчій і середньостроковій перспективі, дозволяє зменшити їх власні фінансові ризики і тим самим сприяти соціальній стабільності.

Отже, для розрахунку прогнозних значень окремих фінансових показників пропонується використовувати метод екстраполяції тенденцій. У практиці прогнозування для опису тенденції розвитку явища широко використовуються моделі кривих росту, що являють собою різні функції часу $y = f(t)$. За такого

підходу зміна показника, який досліджується, пов'язують лише з впливом часу, оскільки вважається, що вплив інших чинників неістотно або опосередковано здійснюється через чинник часу [53, с. 75 – 76].

Крива росту дозволяє отримати теоретичні значення динамічного ряду. Це ті значення, які б спостерігались за умов повної відповідності динаміки явища з кривою, що описує певну тенденцію. Процедура розробки прогнозу з використання кривих росту містить наступні основні етапи:

- 1) відбір однієї або декількох кривих, форма яких відповідає характеру часового ряду;
- 2) оцінка параметрів обраних кривих;
- 3) перевірка адекватності обраних кривих процесу, що прогнозується, оцінка точності моделей і остаточний вибір кривої росту;
- 4) розрахунок точкового і інтервального прогнозів.

Прийнято вважати, що для опису процесів з монотонним характером тенденції розвитку і відсутністю обмежень на зростання достатньо адекватними є криві росту класу поліномів, однією з найпростіших представників яких є лінійна функція від однієї змінної – часу.

Як саме поводить себе складові адекватності регулятивного капіталу в часі? Банківська справа побудована за принципом отримання плати за кредити, купонного доходу від цінних паперів, через рівні проміжки часу – щомісячно, щоквартально тощо. З подібною періодичністю банк здійснює розрахунки за залученими коштами. Обсяги активів, що приносять доходи, і генеруючі витрати залучені кошти, за відсутністю з боку менеджменту банку настанови на агресивне розширення частки ринку або згортання діяльності, за стабільної якості активів, збільшуються приблизно постійними темпами від одного звітного періоду до іншого. Таким чином, регулятивний капітал, а також активи, зважені за ступенем ризику і сума відкритої валютної позиції банку, з певними обмеженнями задовольняють вищезазначеним умовам зміни в часі, за своєю природою

достатньо інерційній і не мають меж росту в осяжній перспективі.

Саме ці складові нормативу достатності регулятивного капіталу можна прогнозувати. Для обчислення прогнозних значень основних складових нормативу адекватності регулятивного капіталу було використано «лист прогнозу» MS Excel. Такий прогноз дозволяє визначити майбутні значення показника на основі наявних даних, що залежать від часу, і алгоритму експоненційного згладжування (ETS), функції «ПРЕДСКАЗ.ETS.СТАТ». MS Excel дозволяє здійснити налаштування прогнозу, такі як: початок прогнозу (для вибору дати, з якої починається прогноз, а обираючи початок прогнозування перед останньою точкою, можна отримати оцінки точності прогнозу, порівнявши прогнозний ряд з фактичними даними); довірчий інтервал (показує діапазон навколо кожного прогнозного значення, в який із заданою імовірністю попадуть значення у майбутньому); сезонність (число для довжини сезонного шаблону); статистичні дані прогнозу (додаткова статистична інформація щодо прогнозу, яка містить значення коефіцієнтів згладжування: «Alpha», «Beta», «Gamma»; метрики похибок: MASE (середня абсолютна масштабована похибка), SMAPE (середня абсолютна масштабована похибка), MAE (симетрична середня абсолютна похибка), RMSE (середньоквадратична похибка).

Користуючись загальним вирішенням вищеозначеної задачі, є можливість для будь-якого динамічного ряду значення зважених за рівнем ризику активів банку, суми відкритої валютної позиції та регулятивного капіталу побудувати тренд і визначити прогнозні значення обраного показника банківської установи.

Фактичні значення основних складових нормативу адекватності регулятивного капіталу АТ «Ощадбанк» наведено на рис. 3.1.

Як видно з рис. 3.1, щомісячні статистичні дані АТ «Ощадбанк» щодо динаміки регулятивного капіталу (РК), зважених за ступенем ризику активів (A_p) і суми відкритої валютної позиції ($C_{ВП}$) налічують 35 періодів.

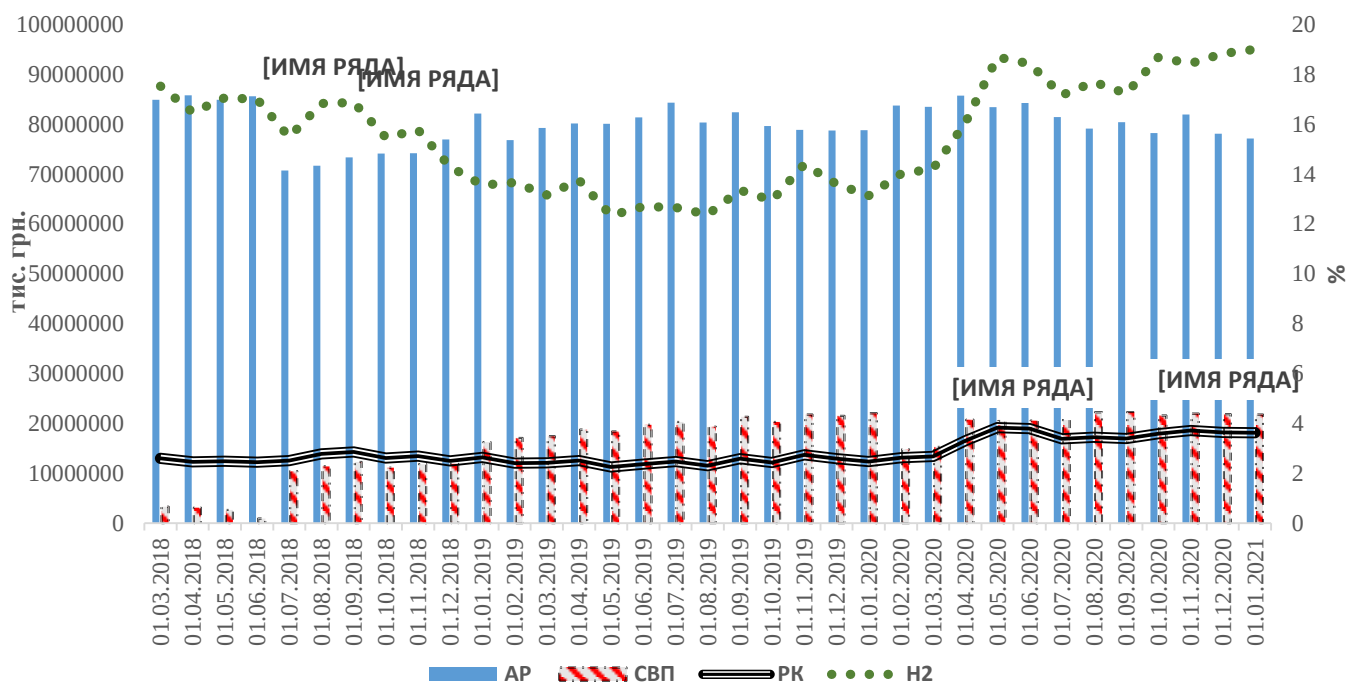

Рис. 3.1 – Динаміка виконання АТ «Ощадбанк» нормативу адекватності регулятивного капіталу і його складових з 01.03.2018 по 01.01.2021

Побудовано за даними [30]

Динаміка адекватності регулятивного капіталу (H_2), як і сума відкритої валютної позиції, є достатньо мінливою – середньоквадратичне відхилення даного показника фінансової стійкості банку становить 2,19 %, а коефіцієнт варіації – 14,13 %. Слід зазначити, що АТ «Ощадбанк» виконував норматив адекватності регулятивного капіталу з 01.03.2018 по 01.01.2021, значення якого, відповідно до існуючих вимог НБУ, не повинне бути меншим ніж 10 %.

Вихідні статистичні дані для розрахунку нормативу адекватності регулятивного капіталу на основі прогнозування окремих його складових містяться у дод. В. Результати прогнозування зважених на відповідний рівень ризику активів АТ «Ощадбанк» за допомогою функції «ПРЕДСКАЗ.ETS.СТАТ» MS Excel представлено на рис. 3.2 – 3.3. Виходячи із обсягу вибіркової сукупності спостережень, прогноз здійснювався на наступні 24 періоди (місяці).

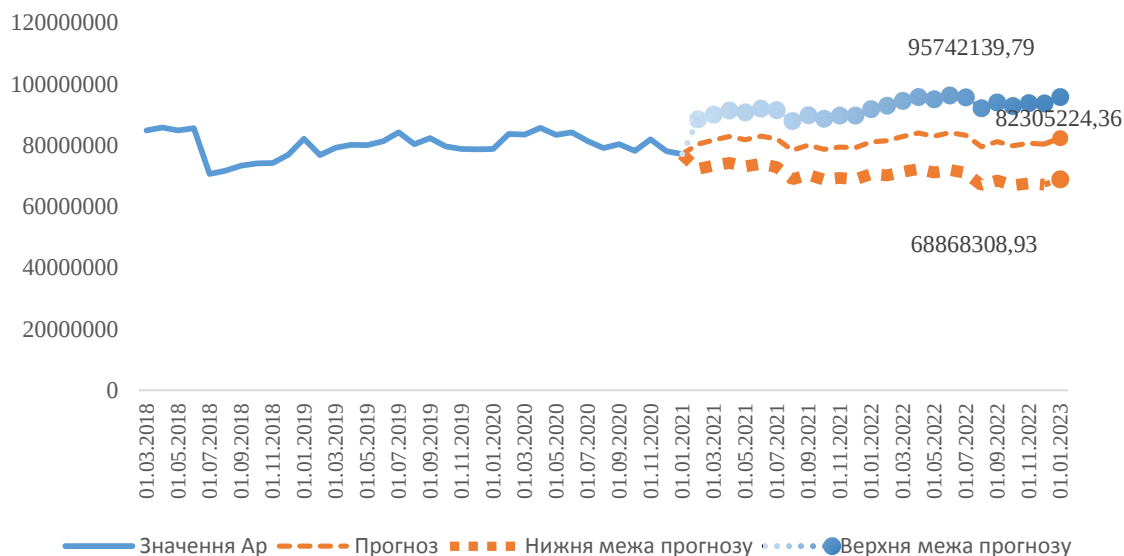

Рис. 3.2 – Прогноз активів і певних позабалансових інструментів, зважених на відповідний коефіцієнт кредитного ризику АТ «Ощадбанк», тис. грн.

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Шкала часу	Значення	Прогноз	Нижня межа прогнозу	Верхня межа прогнозу	Статистика	Значення	
2	01.03.2018	84917260,38				Alpha	0,25	
3	01.04.2018	85782456,05				Beta	0,00	
4	01.05.2018	84866421,27				Gamma	0,25	
5	01.06.2018	85600908,96				MASE	0,93	
6	01.07.2018	70708685,37				SMAPE	0,03	
7	01.08.2018	71658924,36				MAE	2 375 455,80	
8	01.09.2018	73362744,75				RMSE	2 945 239,12	
36	01.01.2021	77126828,97	77126829	77126828,97	77126828,97			
37	01.02.2021		80352709,8	72302320,22	88403099,47			
38	01.03.2021		81727648,6	73425577,25	90029720,04			
39	01.04.2021		82850266,4	74302007,22	91398525,50			
40	01.05.2021		81882536,7	73093114,83	90671958,60			
41	01.06.2021		82981886,3	73955916,67	92007855,91			
42	01.07.2021		82159027,3	72900764,27	91417290,43			
43	01.08.2021		78392856,5	68906234,84	87879478,10			
44	01.09.2021		80092391,3	70381061,80	89803720,85			
45	01.10.2021		78719797,2	68787156,12	88652438,25			
46	01.11.2021		79485314,1	69334529,37	89636098,92			
47	01.12.2021		79271243,4	68905276,51	89637210,33			
48	01.01.2022		81146967	70568592,70	91725341,35			
49	01.02.2022		81510967,2	70155014,41	92866919,96			
50	01.03.2022		82885906	71332786,24	94439025,72			
51	01.04.2022		84008523,7	72260086,70	95756960,69			
52	01.05.2022		83040794,1	71098793,33	94982794,78			
53	01.06.2022		84140143,6	72006243,43	96274043,82			
54	01.07.2022		83317284,7	70993066,28	95641503,09			
55	01.08.2022		79551113,8	67038081,13	92064146,49			
56	01.09.2022		81250648,7	68550233,45	93951063,87			
57	01.10.2022		79878054,5	66991621,05	92764487,99			
58	01.11.2022		80643571,5	67572420,81	93714722,15			
59	01.12.2022		80429500,8	67174874,66	93684126,85			
60	01.01.2023		82305224,4	68868308,93	95742139,79			

Рис. 3.3 – Результати прогнозування активів і певних позабалансових інструментів, зважених на відповідний коефіцієнт кредитного ризику АТ «Ощадбанк» і статистика за функцією «ПРЕДСКАЗ.ETS.СТАТ» MS Excel

Дані розрахунків рис. 3.2 – 3.3 дають підставу очікувати зростання (за точковим прогнозом) зважених за ризиком активів у найближчі два роки, що можна пояснити активізацією кредитно-інвестиційної діяльності АТ «Ощадбанк» і збільшенням частки прибуткових активів із ненульовим кредитним ризиком. Так, станом на 01.01.2022 значення A_p становитиме 81146967 тис. грн., а 01.01.2023 – 82305224,4 тис. грн., що більше, порівняно з початком 2021 року, на 5,21 % і 6,71 % відповідно. Інтервальний прогноз для A_p :

$$7056859270 \leq A_{p01.01.2022} \leq 9172534135; \quad (3.2)$$

$$6886830893 \leq A_{p01.01.2023} \leq 9574213979. \quad (3.3)$$

На рис. 3.4 – 3.5 містяться результати прогнозування суми відкритої валютної позиції банку.

Рис. 3.4 – Прогноз суми відкритої валютної позиції АТ «Ощадбанк», тис. грн.

За прогнозними розрахунками у наступні два роки слід очікувати зростання

суми відкритої валютної позиції АТ «Ощадбанк», тобто нерівності між активами і пасивами банку у валюті, внаслідок чого утворюються можливість отримання додаткових прибутків або, навпаки, збитків у результаті зміни обмінних курсів валют. Тому зростання даної складової нормативу H_2 оцінюється як ризик і зменшує адекватність регулятивного капіталу. Станом на 01.01.2022 значення $C_{ВП}$ становитиме, за прогнозом, 28521260,2 тис. грн., а 01.01.2023 – 34725889,8 тис. грн., що більше, порівняно з початком 2021 року, на 31,16 % і 59,69 % відповідно. Інтервальний прогноз для $C_{ВП}$:

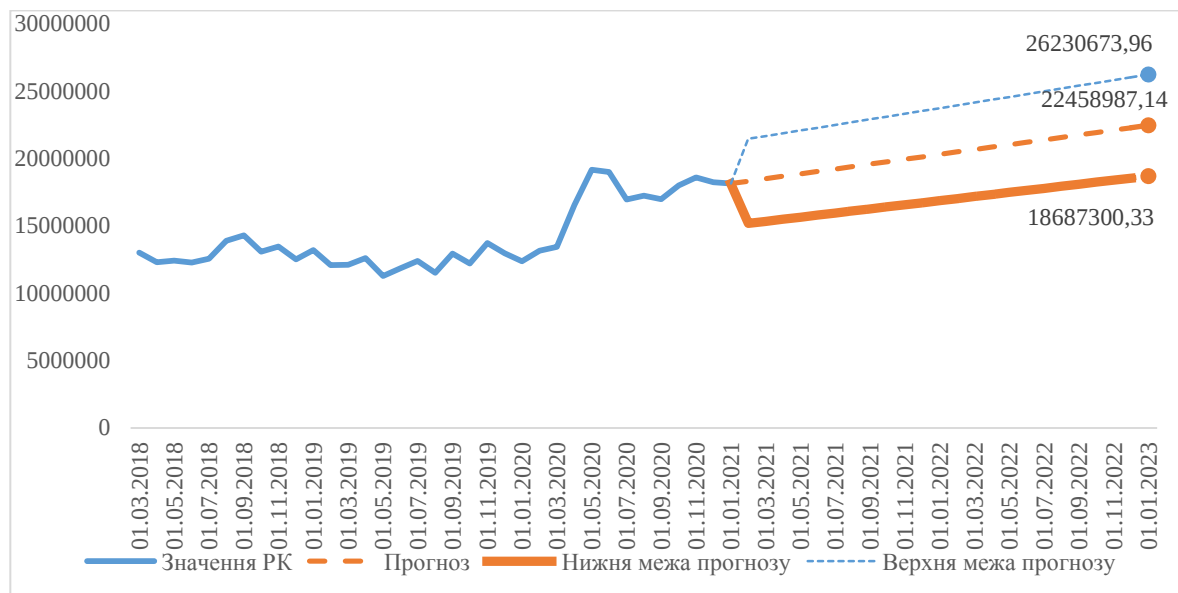
$$19115351,8 \leq C_{ВП01.01.2022} \leq 37927168,8; \quad (3.4)$$

$$21959872,13 \leq C_{ВП01.01.2023} \leq 47491907,9. \quad (3.5)$$

	A	B	C	D	E	F	G	H
1	Шкала час	Значення	Прогноз	Нижня межа прогнозу	Верхня межа прогнозу		Статистика	Значення
2	01.03.2018	3315322,947					Alpha	0,50
3	01.04.2018	3107335,71					Beta	0,00
4	01.05.2018	2662583,122					Gamma	0,00
5	01.06.2018	895955,709					MASE	0,57
6	01.07.2018	10436748,13					SMAPE	0,04
7	01.08.2018	11405303,06					MAE	918 891,04
8	01.09.2018	12254921,38					RMSE	1 211 102,74
36	01.01.2021	21745810,84	21745810,84	21745810,84	21745810,84			
37	01.02.2021		22833683,1	18018999,30	27648366,88			
38	01.03.2021		23350735,5	17965600,51	28735870,59			
39	01.04.2021		23867788	17965125,10	29770450,93			
40	01.05.2021		24384840,5	18004677,74	30765003,22			
41	01.06.2021		24901892,9	18075849,63	31727936,25			
42	01.07.2021		25418945,4	18172798,31	32665092,50			
43	01.08.2021		25935997,9	18291270,00	33580725,74			
44	01.09.2021		26453050,3	18428054,17	34478046,50			
45	01.10.2021		26970102,8	18580657,56	35359548,04			
46	01.11.2021		27487155,3	18747098,36	36227212,17			
47	01.12.2021		28004207,7	18925770,65	37082644,80			
48	01.01.2022		28521260,2	19115351,80	37927168,58			
49	01.02.2022		29038312,7	19314737,19	38761888,12			
50	01.03.2022		29555365,1	19522993,13	39587737,11			
51	01.04.2022		30072417,6	19739322,07	40405513,09			
52	01.05.2022		30589470	19963036,44	41215903,66			
53	01.06.2022		31106522,5	20193538,52	42019506,50			
54	01.07.2022		31623575	20430304,95	42816845,00			
55	01.08.2022		32140627,4	20672874,35	43608380,53			
56	01.09.2022		32657679,9	20920837,62	44394522,18			
57	01.10.2022		33174732,4	21173829,99	45175634,74			
58	01.11.2022		33691784,8	21431524,62	45952045,04			
59	01.12.2022		34208837,3	21693627,30	46724047,29			
60	01.01.2023		34725889,8	21959872,13	47491907,39			

Рис. 3.5 – Результати прогнозування суми відкритої валютної позиції АТ «Ощадбанк» і статистика за функцією «ПРЕДСКАЗ.ETS.СТАТ» MS Excel

Результати прогнозування величини регулятивного капіталу
АТ «Ощадбанк» і його динаміки представлено на рис. 3.6 – 3.7.

З рис. 3.6 – 3.7 видно, що за прогнозними розрахунками обсяг регулятивного капіталу банку станом на 01.01.2022 дорівнюватиме 20295675,6 тис. грн., а 01.01.2023 – 22458987,1 тис. грн., що, у порівнянні з початком 2021 року, більше на 11,93 % і 23,86 % відповідно. Інтервальний прогноз для РК:

$$16863270,31 \leq PK_{01.01.2022} \leq 23728080,82; \quad (3.6)$$

$$18687300,33 \leq PK_{01.01.2023} \leq 26230673,96. \quad (3.7)$$

Отримані прогнозні значення активів, зважених за ступенем ризику, суми відкритої валютної позиції і величини регулятивного капіталу дозволяють визначити здатність банку дотримуватися виконання нормативу адекватності регулятивного капіталу до 01.01.2023. Крім того, інтервальний прогноз A_p , $C_{ВП}$ і РК дає змогу враховувати їх шоківі значення і провести стрес-тестування на можливість підтримувати, за несприятливих умов, мінімально необхідний обсяг регулятивного капіталу, адекватний потенційним ризикам.

Дані табл. 3.1 переконливо підтверджують спроможність АТ «Ощадбанк» виконувати нормативні вимоги щодо капіталу, протистояти можливим негативним наслідкам реалізації ризиків найближчі два роки. За результатами стрес-тестування можна зробити висновок, що регулятивний капітал фінансово-кредитної установи забезпечуватиме з імовірністю 95 % достатній рівень фінансової стійкості ($H_2 \geq 10\%$).

Разом з цим, перед АТ «Ощадбанк», як системно важливим банком, стає завдання формування вже у 2023 році буферу запасу (консервації) капіталу до 2,5 % від загального обсягу ризику і буферу системної важливості у 1,5 % від величини основного капіталу, що актуалізує проблему збільшення його капіталізації.

Таблиця 3.1 – Оцінка спроможності виконання нормативу адекватності регулятивного капіталу АТ «Ощадбанк»

Дата	Прогнозні значення (на основі точкового прогнозу), тис. грн.			Н ₂ , %	Шокові значення (на основі інтервального прогнозу), тис. грн.			Н ₂ , %
	А _р	С _{вп}	РК		А _р	С _{вп}	РК	
01.02.2021	80352710	22833683	18312640	17,75	88403099,5	27648366,9	15168501,91	13,07
01.03.2021	81727649	23350736	18492916	17,60	90029720	28735870,6	15323523,4	12,90
01.04.2021	82850266	23867788	18673192	17,50	91398525,5	29770450,9	15478350	12,77
01.05.2021	81882537	24384840	18853468	17,74	90671958,6	30765003,2	15632983,26	12,87
01.06.2021	82981886	24901893	19033744	17,64	92007855,9	31727936,2	15787424,71	12,76
01.07.2021	82159027	25418945	19214020	17,86	91417290,4	32665092,5	15941675,88	12,85
01.08.2021	78392856	25935998	19394296	18,59	87879478,1	33580725,7	16095738,28	13,25
01.09.2021	80092391	26453050	19574572	18,37	89803720,9	34478046,5	16249613,39	13,07
01.10.2021	78719797	26970103	19754848	18,69	88652438,2	35359548	16403302,7	13,23
01.11.2021	79485314	27487155	19935124	18,64	89636098,9	36227212,2	16556807,66	13,15
01.12.2021	79271243	28004208	20115400	18,75	89637210,3	37082644,8	16710129,72	13,19
01.01.2022	81146967	28521260	20295676	18,51	91725341,4	37927168,6	16863270,31	13,01
01.02.2022	81510967	29038313	20475952	18,52	92866920	38761888,1	17016230,83	12,93
01.03.2022	82885906	29555365	20656227	18,37	94439025,7	39587737,1	17169012,7	12,81
01.04.2022	84008524	30072418	20836503	18,26	95756960,7	40405513,1	17321617,28	12,72
01.05.2022	83040794	30589470	21016779	18,50	94982794,8	41215903,7	17474045,94	12,83
01.06.2022	84140144	31106523	21197055	18,39	96274043,8	42019506,5	17626300,02	12,75
01.07.2022	83317285	31623575	21377331	18,60	95641503,1	42816845	17778380,87	12,84
01.08.2022	79551114	32140627	21557607	19,30	92064146,5	43608380,5	17930289,78	13,22
01.09.2022	81250649	32657680	21737883	19,08	93951063,9	44394522,2	18082028,07	13,07
01.10.2022	79878055	33174732	21918159	19,39	92764488	45175634,7	18233597,01	13,22
01.11.2022	80643571	33691785	22098435	19,33	93714722,1	45952045	18384997,87	13,16
01.12.2022	80429501	34208837	22278711	19,43	93684126,8	46724047,3	18536231,9	13,20
01.01.2023	82305224	34725890	22458987	19,19	95742139,8	47491907,4	18687300,33	13,05

Отримані в результаті розрахунків дані свідчать про ефективність використання прийому згладжування динамічних рядів із значень регулятивного капіталу, зважених за ризиком активів і суми відкритої валютної позиції. Середні значення помилок прогнозів, що дещо відрізняються від нульового рівня, можуть свідчити про необхідність додаткового удосконалення процесу прогнозування адекватності регулятивного капіталу як одного з індикаторів фінансової стійкості банку.

З позиції моніторингу фінансової стійкості, адекватна модель прогнозу найбільш значимих показників діяльності банків дозволяє з меншими ресурсами

підвищити якість оцінок фінансової стійкості банків і ефективність регулювання та нагляду.

Наприклад, точні прогнози дозволять визначити першочерговий перелік об'єктів уваги з боку банківських наглядових органів. Завдання прогнозу – заздалегідь виявити факти негативних тенденцій, превентивно провести коригуючі заходи.

З урахуванням викладеного вище, актуальним напрямом удосконалення моніторингу фінансової стійкості є подальша розробка інструментарію раннього попередження, у тому числі шляхом пошуку і опису набору моделей прогнозування, які дають з високою імовірністю більш точніші результати залежно від стратегії розвитку, що реалізується банком.

3.3 Моделювання фінансової стійкості банків

При дослідженні фінансової стійкості банків, як правило, справу доводиться мати не тільки з окремими процесами, що характеризують фінансовий стан, але і з цілими комплексами таких процесів, які, взаємодіючи, здійснюють певний вплив один на одного. У результаті такої взаємодії утворюються змішані динамічні ефекти, які, накладаючись на чисті, суттєво ускладнюють характер досліджуваної системи. В подібній ситуації отримати адекватну модель, що складається з одного рівняння або системи не пов'язаних між собою рівнянь в принципі не можливо. У зв'язку з цим об'єктивно виникає потреба у побудові моделей, які являють собою за структурою систему взаємопов'язаних рівнянь. Побудова подібних систем хоча і звичайна, проте доволі складна практика економетричного моделювання.

Найбільш простим і поширеним у прикладних дослідженнях фінансової стійкості виявився підхід, що ґрунтується на критеріях, які характеризують

мінливість або стійкість досліджуваних процесів. Зазвичай у якості подібного роду критеріїв використовують амплітуду, розмах, середнє лінійне відхилення від тренду, середньоквадратичне відхилення тощо. Їх прийнято називати абсолютними показниками стійкості. З тим фактом, що це показники стабільної поведінки економічних процесів, досить важко погодитися. Незважаючи на високу волатильність, система може зростати, не викликаючи сумніву в надійності фінансового стану банківської установи, а за невеликої волатильності мати стійку тенденцію до зменшення. Тому дані показники скоріш дають уяву про ризики локального характеру, а не про порушення стійкості [27, с. 129].

Особливий інтерес для аналізу стабільності представляють собою показники, що визначаються через параметри трендових або інших моделей, які описують динаміку фінансових показників банку. Наприклад, у якості такого показника можна використовувати співвідношення середнього приросту лінійного тренду і середньоквадратичного відхилення рівнів від тренду. Зрозуміло, що в показниках, які визначаються у такий спосіб, міститься інформація про динаміку досліджуваних показників. Проте проблема їх застосування полягає у відсутності загальноприйнятого уявлення про змістовну інтерпретацію результатів і критичних значень, порівняння з якими розрахункових значень дозволяла би робити висновки щодо стабільності динаміки оцінюваного показника.

У даній кваліфікаційній роботі пропонується для аналізу фінансової стійкості банків використовувати інший підхід, який ґрунтується на апараті різницевих рівнянь. В економіці цей апарат є результатом аналітичних досліджень рівноваги на ринку [27, с. 130]. Для дослідження стійкості одномірних економічних процесів апарат різницевих рівнянь виявився як досить ефективний інструмент, тому, для дослідження стійкості багатовимірних процесів, доцільно використовувати матричний аналог різницевих рівнянь [10, с. 163].

Неоднорідне різницеве матричне рівняння першого порядку записується у такий спосіб:

$$P_t = AP_{t-1} + b, \quad (3.8)$$

де $P_t = (P_{1t}, P_{2t}, \dots, P_{nt})'$ – вектор-стовпець розміру n , з компонентами, що дорівнюють значенню показників, які характеризують в момент часу t (нелагові ендogenous змінні) фінансовий стан банку;

$P_{t-1} = (P_{1,t-1}, P_{2,t-1}, \dots, P_{n,t-1})'$ – вектор-стовпець розміру n , з компонентами, що дорівнюють значенню показників, які характеризують фінансовий стан банку у минулому (лагові ендogenous змінні);

$b = (b_1, b_2, \dots, b_n)'$ – вектор-стовпець значень, що враховують постійну складову в ефектах, які впливають на поточний стан банку;

$A = \|a_{ij}\|$ – квадратна матриця розміром $n \times n$, що відображає структуру впливу лагової ендogenous змінної на динаміку показників фінансового стану банку.

Нехай: P^* – вектор, значення компонент якого характеризують стійкий фінансовий стан банку;

u_t – вектор відхилень поточного фінансового стану від стійкого, що є різницею між відповідними фінансовими показниками, тобто $u_t = P_t - P^*$.

Тоді рівняння (3.8) за аналогією з тим, як це робиться для скалярного неоднорідного різницевого рівняння [10, с. 164], можна записати у вигляді:

$$P_t = P^* + Au_{t-1}, \quad (3.9)$$

де

$$P^* = (I - A)^{-1}b. \quad (3.10)$$

Записаний вираз інтерпретується як можливість представлення поточного фінансового стану у вигляді рівноважного стану і деякого відхилення від рівноважного стану.

Запис P^* у вигляді (3.10) отримуємо як розв'язок матричного різницевого неоднорідного рівняння у припущенні, що банківською установою досягнуто стан

фінансової рівноваги, тобто розглядається випадок, коли рівняння (3.8) має вигляд:

$$P^* = AP^* + b. \quad (3.11)$$

Рівняння (3.9) дає змогу провести аналіз стійкості фінансового стану банку. Зміст цього аналізу полягає у наступному: визначення умов, за яких вектор поточного фінансового стану банку P_t збігається з вектором стійкого фінансового стану P^* . Зрозуміло, що ця збіжність залежить від власних значень матриці A , якими є корні детермінатного рівняння:

$$|A - \lambda I| = 0. \quad (3.12)$$

Використовуючи правила обчислення визначника матриці рівняння (3.12) можна записати многочлен у вигляді від λ ступеня n :

$$(-1)^n [\lambda^n - p_1 \lambda^{n-1} + p_2 \lambda^{n-2} + \dots + (-1)^n p_n] = 0. \quad (3.13)$$

Многочлен (3.13) прийнято називати характеристичним рівнянням, а його корені – власні значення матриці A .

З характеристичним коренем λ_j пов'язаний характеристичний вектор, який позначимо так: $g_j = (g_{1j}, g_{2j}, \dots, g_{nj})'$. Для кожного характеристичного вектору виконується співвідношення:

$$Ag_j = \lambda_j g_j, \quad (3.14)$$

яке для зручності доцільно представити у вигляді:

$$(A - \lambda I)g_j = 0. \quad (3.15)$$

Позначаючи через G матрицю, стовпці якої $(g_1, g_2, \dots, g_n)$ є власними векторами матриці A , а через D_λ – діагональну матрицю, елементи головної діагоналі якої дорівнюють характеристичним кореням λ_j цієї ж матриці:

$$AG = GD_\lambda. \quad (3.16)$$

Помноживши матричну рівність (3.16) на G^{-1} , отримаємо матрицю A виду:

$$A = GD_{\lambda}G^{-1}. \quad (3.17)$$

Використовуючи вираз (3.17), можна записати вираз для будь-якої матриці ступеня t :

$$A^t = GD_{\lambda}^tG^{-1}, \quad (3.18)$$

де D_{λ}^t – діагональна матриця з елементами головної діагоналі, рівними ступеням λ_j^t характеристичних коренів.

На основі викладеного вище отримуємо зручне для аналізу збіжності представлення вектору відхилень від рівноваги:

$$u_t = GD_{\lambda}^tG^{-1}u_0. \quad (3.19)$$

Вектор відхилень u_t може наближатися до нульового вектору при $t \rightarrow \infty$ тільки в одному випадку, коли діагональна матриця D_{λ} наближається до нульової матриці. Останнє можливе, якщо серед характеристичних коренів не таких, абсолютна величина яких більша за одиницю.

Отже, якщо всі характеристичні корені матриці A за абсолютною величиною не перевищують одиницю, то в динаміці фінансових показників банківської установи превалює стабільна тенденція, що характеризується наближенням всіх показників до значень рівноважного стану P^* . У тому випадку, коли хоча б один з коренів характеристичного рівняння перевищує одиницю, у динаміці фінансових показників банку спостерігається тенденція порушення збіжності з рівноважним станом [10, с. 166].

Розглянемо рекурсивну систему, рівняння якої відображають одночасний взаємозв'язок показників, що характеризують фінансову стійкість банку. З великої

кількості показників фінансової стійкості банківської установи, будемо використовувати найбільш значущі і ті, значення яких знаходяться у відкритому доступі для зовнішніх користувачів інформації або їх можна достовірно розрахувати на основі публічної інформації:

P_{1t} – адекватність регулятивного капіталу (H_2), яка оцінює розмір регулятивного капіталу банку з точки зору його достатності для захисту інтересів вкладників і кредиторів на момент часу t (чим нижче значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе вкладники і кредитори банку), %;

P_{2t} – показник, що характеризує здатність проблемних кредитів впливати на фінансову стійкість банку в момент часу t (частка непрацюючих кредитів в активах банку), ч. од.;

P_{3t} – рівень рентабельності активів банку в момент часу t , який показує достатність доходів для розширення банківської діяльності, %;

P_{4t} – рівень ліквідності банку в момент часу t (у розрахунках рекомендовано використовувати один з розраховуваних на даний час банками нормативів ліквідності – норматив H_6 , як співвідношення ліквідних активів до зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року), %.

Для обраних показників рекурсивна система з чотирьох рівнянь, які представляють собою залежності, що характеризують фінансову стійкість банку, матиме такий вигляд:

$$\begin{cases} P_{1t} = b_{11}P_{1t-1} + b_{10} \\ P_{2t} = b_{21}P_{1t} + b_{22}P_{2t-1} + b_{20} \\ P_{3t} = b_{31}P_{1t} + b_{32}P_{2t} + b_{33}P_{3t-1} + b_{30} \\ P_{4t} = b_{41}P_{1t} + b_{42}P_{2t} + b_{43}P_{3t} + b_{44}P_{4t-1} + b_{40} \end{cases} \quad (3.20)$$

Систему у матричній формі після переносу змінних праворуч можна записати наступним чином:

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ -b_{21} & 1 & 0 & 0 \\ -b_{31} & -b_{32} & 1 & 0 \\ -b_{41} & -b_{42} & -b_{43} & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} P_{1t} \\ P_{2t} \\ P_{3t} \\ P_{4t} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} b_{11} & 0 & 0 & 0 \\ 0 & b_{22} & 0 & 0 \\ 0 & 0 & b_{33} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & b_{44} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} P_{1t-1} \\ P_{2t-1} \\ P_{3t-1} \\ P_{4t-1} \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} b_{10} \\ b_{20} \\ b_{30} \\ b_{40} \end{pmatrix}. \quad (3.21)$$

За умови, що матриця, яка розміщується ліворуч, має обернену, помножимо праву і ліву частини системи (3.21) на цю обернену матрицю і отримаємо, попередньо переіменувавши отримані результати множення, векторну форму різницевого рівняння першого порядку:

$$\begin{pmatrix} P_{1t} \\ P_{2t} \\ P_{3t} \\ P_{4t} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} & a_{14} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} & a_{24} \\ a_{31} & a_{32} & a_{33} & a_{34} \\ a_{41} & a_{42} & a_{43} & a_{44} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} P_{1t-1} \\ P_{2t-1} \\ P_{3t-1} \\ P_{4t-1} \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} a_{10} \\ a_{20} \\ a_{30} \\ a_{40} \end{pmatrix}. \quad (3.22)$$

Матриця побудованої таким чином системи різницевих рівнянь може бути визначена для дослідження стійкості фінансової системи банку.

Здійснення обчислювального експерименту проводилося на основі фінансових показників АТ «Ощадбанк» (дод. Г). Кожне рівняння оцінювалось за допомогою методу найменших квадратів (далі – МНК).

Рекурсивна система фінансових показників АТ «Ощадбанк» виглядає наступним чином:

$$\begin{cases} P_{1t} = 0,918912P_{1t-1} + 1,292959 \\ P_{2t} = 0,00037683P_{1t} + 0,982562P_{2t-1} - 0,00265 \\ P_{3t} = 0,015488P_{1t} - 1,30055P_{2t} + 0,862263P_{3t-1} + 0,225575 \\ P_{4t} = -17,7326P_{2t} + 0,987619P_{4t-1} + 5,024885 \end{cases} \quad (3.23)$$

Всі рівняння рекурсивної системи є адекватними, а їх коефіцієнти – статистично надійні (Student's t-test, F-test, дод. Д). Це свідчить про надійність отримуваних результатів аналізу фінансової стійкості досліджуваного банку.

Слід зазначити, що четверте рівняння системи, за результатами моделювання і проведених розрахунків, включає тільки дві змінні: P_{2t} і P_{4t-1} . Це пов'язано з тим, що введення до рівняння пояснюючих змінних P_{1t} і P_{3t} призводить до утворення мультиколінеарності, тому методом покрокового відбору їх було виключено з останнього рівняння (Farrar-Glauber Test, Stepwise regression, дод. Д). Таким чином, вдалося уникнути зміщення оцінок параметрів рівняння, а також збільшення коваріації і незначущості оцінок параметрів моделі, коли б їх t-статистика була б меншою за критичне значення.

У результаті нескладних перетворень з побудованої системи різницевого рівнянь (3.23) отримуємо багатовимірне різницеве рівняння наступного вигляду:

$$\begin{pmatrix} P_{1t} \\ P_{2t} \\ P_{3t} \\ P_{4t} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0,918912 & 0 & 0 & 0 \\ 0,000377 & 0,982562 & 0 & 0 \\ 0,012932 & -1,12142 & 0,862263 & 0 \\ -0,0066 & -17,5138 & 0 & 0,987662 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} P_{1t-1} \\ P_{2t-1} \\ P_{3t-1} \\ P_{4t-1} \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 1,292959 \\ -0,002163 \\ 0,249047 \\ 5,071876 \end{pmatrix}. \quad (3.24)$$

Хід розрахунків:

$$\begin{aligned} & \begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & a_{13} & a_{14} \\ a_{21} & a_{22} & a_{23} & a_{24} \\ a_{31} & a_{32} & a_{33} & a_{34} \\ a_{41} & a_{42} & a_{43} & a_{44} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} b_{11} & 0 & 0 & 0 \\ 0 & b_{22} & 0 & 0 \\ 0 & 0 & b_{33} & 0 \\ 0 & 0 & 0 & b_{44} \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ -b_{21} & 1 & 0 & 0 \\ -b_{31} & -b_{32} & 1 & 0 \\ -b_{41} & -b_{42} & -b_{43} & 1 \end{pmatrix}^{-1} = \\ & = \begin{pmatrix} 0,918912 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0,982562 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0,862263 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0,987662 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 & 0 \\ -0,000377 & 1 & 0 & 0 \\ -0,01548 & 1,30055 & 1 & 0 \\ 0 & 17,7326 & 0 & 1 \end{pmatrix}^{-1} = \\ & = \begin{pmatrix} 0,918912 & 0 & 0 & 0 \\ 0,000377 & 0,982562 & 0 & 0 \\ 0,012932 & -1,12142 & 0,862263 & 0 \\ -0,0066 & -17,5138 & 0 & 0,987662 \end{pmatrix}. \quad (3.25) \end{aligned}$$

$$\begin{pmatrix} a_{10} \\ a_{20} \\ a_{30} \\ a_{40} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1,292959 \\ 0,00037683 \cdot 1,292959 - 0,00265 \\ 0,015488 \cdot 1,292959 - 1,30055 \cdot (-0,00265) + 0,225575 \\ -17,7326 \cdot (-0,00265) + 5,024885 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1,292959 \\ -0,002163 \\ 0,249047 \\ 5,071876 \end{pmatrix}. \quad (3.26)$$

Отже, дослідження стійкості зводиться до оцінки абсолютної величини найбільшого власного значення матриці різницевої системи. Для визначення характеристичних коренів матриці A скористаємося одним з багатьох існуючих сервісів – «Онлайн калькулятор», спростивши і пришвидшивши розрахунки [44]. У результаті нескладних розрахунків отримуємо наступне характеристичне рівняння і його корені (рис. 3.8).

$$1.0\lambda^4 - 3.7513998\lambda^3 + 5.2720989120896\lambda^2 - 3.28961879323809\lambda + 0.768922083964336 = 0$$

$$\lambda_1 = 0.862263000002403$$

$$\lambda_2 = 0.918911999991257$$

$$\lambda_3 = 0.982562000058765$$

$$\lambda_4 = 0.987662799947574$$

Рис. 3.8 – Визначення характеристичних коренів матриці A
(фрагмент робочого листа сервісу «Онлайн калькулятор»)

Розрахунки, наведені на рис. 3.8, показують, що максимальне власне значення не перевищує одиниці $\lambda_{\max} \approx 0.987663$. Отже, стан АТ «Ощадбанк» слід оцінювати як достатньо стійкий. Отриманий результат слід розуміти як відсутність у траєкторії фінансового розвитку банку біфуркаційної точки, проходження якої не виключало б ризику попадання на траєкторії нестабільності і банкрутства. Зроблені висновки за результатами моделювання фінансової стійкості АТ «Ощадбанк» не протирічать попереднім висновкам щодо стійкого фінансового стану банку при прогнозуванні і моніторингу окремих показників його фінансової стійкості.

Висновки до розділу 3

Фінансова стійкість банківської системи і її складових – банків, як було показано в даній роботі, є об'єктом пильної уваги спеціалізованих державних і громадських інститутів. Як відомо, діяльність банку залежить від комплексу змінюються в часі чинників, багатьом з яких притаманні ризики різного походження. З цієї причини фінансова стійкість повинна розглядатися як складний процес, має імовірнісну природу, що визначає потребу в методах її якісного прогнозування.

У даному розділі кваліфікаційної роботи розглянуто підхід до прогнозування достатності регулятивного капіталу як загальновизнаного критерію фінансової стійкості банку. Для отримання прогнозної оцінки показника використано функцію «ПРЕДСКАЗ.ETS.СТАТ» MS Excel, параметри якої визначені по історичному набору даних регулятивного капіталу, зважених за ступенем ризику активів і суми відкритої валютної позиції АТ «Ощадбанк» за 35 періодів (місяців). Отримані в дослідженні дані можуть свідчити про ефективність використаного прийому вдосконалення методу.

Отримані прогнозні значення активів, зважених за ступенем ризику, суми відкритої валютної позиції і величини регулятивного капіталу дозволяють визначити здатність банку дотримуватися виконання нормативу адекватності регулятивного капіталу до 01.01.2023. Крім того, інтервальний прогноз A_p , $C_{ВП}$ і РК дає змогу враховувати їх шоківі значення і провести стрес-тестування на можливість підтримувати, за несприятливих умов, мінімально необхідний обсяг регулятивного капіталу, адекватний потенційним ризикам.

Оскільки завданням прогнозу є превентивне встановлення негативних тенденцій, то в якості актуального напрямку вдосконалення оцінки фінансової стійкості представляється подальша розробка інструментарію раннього

попередження, в тому числі – шляхом пошуку і опису набору моделей прогнозування, що дають з високою ймовірністю точні результати в залежності від реалізованих банками стратегій розвитку.

Для цілей моделювання фінансової стійкості банків запропоновано формалізований підхід, що ґрунтується на моделях багатовимірної динаміки. Показано, що основна ідея реалізації подібного підходу є узагальненням аналізу стабільності одновимірних процесів за допомогою неоднорідного різницевого рівняння. Проблема полягала в тому, щоб запропонувати модель багатовимірної динаміки, яка була б багатовимірним аналогом неоднорідного різницевого рівняння і, крім того, адекватно відображала еволюційні зміни фінансової стійкості досліджуваного банку. Для вирішення цієї проблеми запропонований підхід, в основі якого лежить модифікований варіант рекурсивної системи регресійних рівнянь. За його допомогою вдається зробити висновки щодо фінансової стійкості банку, надійність яких базується на коефіцієнтах детермінації рекурсивної системи рівнянь. У результаті проведених розрахунків визначено, що стан АТ «Ощадбанк» є достатньо стійким і банкрутство у найближчій і середньостроковій перспективі даному банку не загрожує.

ВИСНОВКИ

Сучасна практика банківської діяльності свідчить про необхідність впровадження інноваційних підходів до управління фінансовою стійкістю комерційного банку. Від якісного застосування елементів механізму управління фінансовою стійкістю комерційного банку залежить спроможність банку функціонувати в динамічному фінансово-економічному середовищі, утримувати власні позиції на фінансовому ринку та бути прибутковим.

При дослідженні сутності та змісту управління стійкістю комерційного банку встановлено, що дана категорія більше характеризує внутрішні властивості комерційного банку щодо збалансованості активів та зобов'язань, якісного управління ліквідністю, рентабельністю та платоспроможністю, управління ризиками та досягнення окреслених цілей розвитку в конкурентному середовищі. Стійкий банк є гнучким та оперативно реагує на зміни кон'юнктури фінансового ринку, є досить мобільним, цілеспрямованим та конкурентоспроможним.

Вибір індикаторів оцінювання стійкості комерційного банку залежить від мети проведення аналізу. На законодавчому рівні визначені основні показники, дотримання яких усіма складовими елементами банківської системи сприятиме успішному виконанню нею (системою) покладених функцій акумулювання та розподілу фінансових ресурсів. Втім, комерційні банки можуть використовувати власні додаткові показники-індикатори з метою моніторингу та своєчасного реагування на певні елементи діяльності, що визначають фінансову стійкість з метою її підтримання на відповідному рівні.

Застосування механізму управління фінансовою стійкістю комерційного банку як специфічної сукупності підходів, методів та інструментів впливу на основні процеси банківської діяльності, що визначають рівень стійкості установи,

значно підвищує ефективність заходів із управління фінансовою стійкістю установи.

На банківському ринку країни у 2020 р. здійснювали діяльність 73 комерційні банки. Кількість депозитних установ протягом останніх років зменшується внаслідок підвищення вимог зі сторони національного регулятора до забезпечення стійкості, ліквідності та управління ризиками діяльності банків. АТ Ощадбанк успішно функціонує на банківському ринку країни вже майже 30 років, визначаючи своїм стратегічним пріоритетом розвитку бути найдоступнішим банком країни для усіх категорій споживачів. Банк виконує встановлені НБУ нормативи достатності капіталу, ліквідності, ризику та інвестиційної позиції. Банк посилює власні позиції на ринку роздрібного кредитування, зокрема успішним був вихід на сектор автострахування, частка якого зростає у сукупному обсязі кредитів банку. АТ Ощадбанк нарощує темпи зі зростання обсягів обслуговування малого, середнього та корпоративного бізнесу, активно впроваджуючи сучасні інформаційні продукти віддаленого банківського обслуговування.

З позиції органу банківського нагляду особливу цінність представляє система моніторингу ризиків, можливість їх прогнозування при рішенні завдання раціонального розподілу ресурсів для досягнення встановлених законодавством цілей. Для інших зацікавлених осіб, наприклад, інвесторів, кредиторів та великих вкладників і держави в цілому можливість точно оцінити стійкість банку в певній перспективі дозволяє мінімізувати їх власні фінансові ризики і, тим самим, сприяти соціальній стабільності в суспільстві.

В роботі запропоновані підходи до вибору інформативних показників, які можна було б використовувати для моніторингу фінансової стійкості банків. Як показують окремі приклади спроб моніторингу тих чи інших сторін фінансової стійкості, багато використовуваних для цього показники діяльності банків часто не пов'язуються з їх фінансовими можливостями, з їх запасом міцності.

Оскільки моніторинг передбачає роботу аналітиків з великою кількістю банків, постійно є необхідність в інформативних показниках, які могли б досить переконливо сигналізувати про зароджуються проблеми в тому чи іншому банку. У випускній кваліфікаційній роботі запропоновано для цілей моніторингу і оцінки використовувати такі найбільш значущі показники, що характеризують фінансову стійкість банку і знаходяться у відкритому доступі для зовнішніх користувачів інформації або їх можна достовірно розрахувати на основі публічної інформації: адекватність регулятивного капіталу; частка непрацюючих кредитів в активах банку, рівень рентабельності активів банку, який показує достатність доходів для розширення банківської діяльності; рівень ліквідності банку.

Актуальним напрямом вдосконалення моніторингу фінансової стійкості банків є подальша розробка інструментарію раннього попередження, у тому числі – шляхом пошуку і опису набору моделей прогнозування, які з високою імовірністю дають точні результати залежно від стратегій банківського розвитку. З позиції моніторингу фінансової стійкості, адекватна модель прогнозу найбільш значимих показників діяльності банків дозволяє з меншими ресурсами підвищити якість оцінок фінансової стійкості банків і ефективність регулювання та нагляду. Наприклад, точні прогнози дозволять визначити першочерговий перелік об'єктів уваги з боку банківських наглядових органів. Завдання прогнозу – заздалегідь виявити факти негативних тенденцій, превентивно провести коригуючі заходи.

Запропонована у кваліфікаційній роботі модель багатовимірної динаміки фінансових показників, що характеризують роботу банку, являє собою модифікований варіант рекурсивної системи регресійних рівнянь. Використання економетричного підходу дозволяє оцінити (на основі коефіцієнтів детермінації) рівень надійності одержуваних результатів, що природним чином підвищує об'єктивність висновків щодо фінансової стійкості фінансово-кредитної установи. У той же час структура взаємозв'язків, вибудована відповідно до логіки рекурсивної системи, відображає багатовимірність у вигляді об'єднання

одновимірних профілів, що спрощує структурний вигляд фінансового стану. Однак це спрощення не вносить серйозних спотворень в оцінку фінансової стійкості банку.

Наведений в роботі опис методики аналізу та оцінки фінансової стійкості банку проілюстровано розрахунками, виконаними з використанням даних про діяльність системно важливого банку – АТ «Ощадбанк». Це дозволило зробити висновок про те, що, незважаючи на досить складну схему побудови моделей і ітераційну процедуру оцінки стійкості, практичне використання пропонованого підходу є реальністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Katranzhy L., Podskrebko O., Krasko V. MODELLING THE DYNAMICS OF THE ADEQUACY OF BANK'S REGULATORY CAPITAL. *Baltic Journal of Economic Studies*. Riga, 4(1). 2018. P. 188-194. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-1-188-194> (звернення 25.03.2021).
2. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко, А. М. Арістова, В. С. Білошапка та ін.; за ред. А. М. Герасимовича. — К. : КНЕУ, 2003. — 599 с.
3. Андреев В.Г., Захаров Н.Н., Локтев Л.К., С.А. Журбин С.А. Как выбрать надежный банк. Москва, 1998. 184 с.
4. Антонов Н. Г., Пессель М. А. Денежное обращение, кредит и банки. Москва, 1995. 272 с.
5. Батракова О. М. Особливості визначення та оцінки достатності капіталу банку. URL: <http://nauka.zinet.info/17/batrakova.php> (звернення 25.04.2021)
6. Бобиль В. В. Фінансові ризики банків: теорія та практика управління в умовах кризи : монографія. Дніпропетровськ, 2016. 300 с.
7. В Україні стрес-тести на стійкість пройшли тільки ПриватБанк і ще 4 найбільших банки. URL.: [http:// comments.ua /money/489102-v-ukraine-stress-testi-ustoychivost.html](http://comments.ua/money/489102-v-ukraine-stress-testi-ustoychivost.html) (звернення 25.04.2021)
8. Варцаба В.І. Проблеми забезпечення фінансової стійкості банківської системи України. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2018. № 51. С. 311-316 URL: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/130424> (звернення 10.04.2021)
9. Вітлінський В., Пернарівський О. Фінансова стійкість як системна характеристика комерційного банку. *Банківська справа*. 2000. № 6. С. 48–51.

10. Давнис В. В., Мнацаканян Ш. В. Моделирование финансовой устойчивости коммерческих банков. *Современная экономика: проблемы и решения*. Воронеж, Том 12 (12). 2010. С. 163 – 170. URL: <https://meps.econ.vsu.ru/meps/article/view/1181> (звернення 25.04.2021).
11. Дзюблюк О.В., Михайлик Р.В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : монографія. Тернопіль, 2009. 316 с.
12. Довгаль Ю.С., Чамара Р.О. Сутність фінансової стійкості комерційного банку та ефективні шляхи її забезпечення. *Фінансовий простір*. 2015. № 1 (17). С. 130-134.
13. Заруба О. Д., Шиллер Р. І. Фінансова стійкість комерційного банку: способи визначення. *Вісник Національного банку України*. 1997. № 7. С. 33–36.
14. Зверяков М.І., Коваленко О.О. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи. *Фінанси України*. 2012. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147035463.pdf> (звернення 25.04.2021)
15. Іщенко О.О. Система індикаторів фінансової стійкості банку: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. *Ефективна економіка*. 2015. № 5 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4094> (звернення 28.04.2021)
16. Коваленко В. В., Гаркуша Ю. А. Забезпечення фінансової стійкості банків: теоретичні та практичні аспекти : монографія. Німеччина : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2017. 113 с.
17. Колодізєв О.М., Бойко О.В., Дзеніс В.О. та ін. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України : монографія. Харків, 2010. 312 с.
18. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: монографія. Київ, 2002. 238 с.
19. Кочетков В. М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в

ринкових умовах : монографія. Київ, 2003. 300 с.

20. Кравець В.М., Кравець О.В. Західноєвропейський банківський бізнес: становлення і сучасність. Київ, 2003. 470 с.

21. Кретов Д. Ю. Особливості макропруденційного регулювання банків України в умовах економічної циклічності. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту*. 2017. Вип. 13. С. 81–96. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.

22. Лачкова Л.І., Борисова А.О., Лачкова В.М. Механізм управління фінансовою стійкістю банків. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. С. 1089-1092. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/163.pdf (звернення 25.04.2021)

23. Майба В.В. Оцінювання факторів фінансової стійкості комерційних банків. *Зб. наук. праць ДВНЗ Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана*. 2011. № 83. С. 49–65.

24. Макеева І. В. Сутнісна Характеристика поняття «фінансова стійкість» та її основні параметри. URL: http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Economics/7_makeeva.doc.htm (звернення 25.04.2021)

25. Масленченков Ю. С., Дубанков А. П. Экономика банка. Разработка по управлению финансовой деятельностью банка. Москва, 2003. 168 с.

26. Михайлюк Р. В. Концептуальні засади механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків. *Світ фінансів*. 2017. Вип. 3–4 (4–5). С. 21–32.

27. Мнацаканян Ш. В. Методы анализа и оценки устойчивости финансовой системы банков. *Вестник ТГУ. Серия «Гуманитарные науки. Экономика»*. Томск, Вып. 5 (97). 2011. С. 129 – 134. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/14478082.pdf>. (звернення 25.04.2021)

28. Національний банк оновив перелік системно важливих банків. *Офіційний сайт НБУ*. Стаття від 05.03.2021. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-onoviv-perelik-sistemno-vajlivih-bankiv> (звернення 25.04.2021).

29. НБУ запровадить нові вимоги до банків. *Економічна правда*. Стаття від 08.10.2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/10/8/666035/> (звернення 25.04.2021).

30. Нормативи капіталу та їх складові. Дані наглядової статистики. *Офіційний сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2> (звернення 25.04.2021).

31. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка. Москва, 2006. 272 с.

32. Пернарівський О. В. Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків. *Вісник НБУ*. 2004. № 4. С. 44–48.

33. Погореленко Н. П., Пилипчук Д. С. Регулярна діяльність Національного банку України для забезпечення фінансової стабільності. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту*. 2017. Вип. 13. Ч. 2. С. 87–91. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.

34. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению. Вашингтон, округ Колумбия, США. 2007. 326 с. URL: <https://www.imf.org/external/np/sta/fsi/eng/fsi.htm> (звернення 25.04.2021)

35. Показники банківської системи. Офіційний сайт Національного банку України. URL : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593. (звернення 25.04.2021)

36. Положення про здійснення оцінки стійкості банків і банківської системи України : постанова Правління НБУ № 141 від 22.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0141500-17#Text>. (звернення 25.04.2021)

37. Примостка Л. О. Управління кредитним ризиком банків в умовах економічних дисбалансів. *Фінанси, облік та аудит*. 2017. Вип. 2 (30). С. 150–163.

38. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 р.

№2121-III URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. (звернення 25.04.2021)

39. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Постанова Національного банку України. Законодавство України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01> (звернення 25.04.2021).

40. Про приведення статутного капіталу банків у відповідність до мінімально встановленого розміру: Постанова Правління Національного банку України від 06.08.2014 р. №464 URL: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=9457558> (звернення 25.04.2021)

41. Реорганізація та ліквідація. Офіційний сайт Національного банку України. URL : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=75535&cat_id=17823466 (звернення 25.04.2021).

42. Савлук М.І., Мороз А.М. Банківські операції. Київ, 2014. С. 476.

43. Святко С. А., Шиллер Р. І. Аналіз і оцінка фінансової стійкості банку як необхідна умова ефективного банківського менеджменту. *Банківська справа*. 2007. № 8. С. 48–54.

44. Сервіс «Онлайн калькулятор». URL: <https://www.kontrolnaya-rabota.ru/s/matrix/sobstvennyie/> (звернення 25.04.2021)

45. Склеповий Є. В. Складові стійкості комерційного банку. *Банківська справа*. 2002. № 5. С. 138–142.

46. Ставерська Т. О., Андрющенко І. С. Фінансове планування та прогнозування в підприємствах і фінансових установах : навч. посіб. Харків, 2013. 146 с.

47. Стефанишина А. Характеристика та аналіз методик оцінювання стійкості банків України та зарубіжжя. *Вісник НБУ*. 2010. № 11. С. 62–66.

48. Тенденції тіньової економіки. Офіційний сайт М-ва економічного розвитку та торгівлі України. URL : <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk->

UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendentsiiTinovoiEkonomiki.
(звернення 25.04.2021)

49. Управління діяльністю комерційного банку (банківський менеджмент) / Під ред. доктора економічних наук, професор О. І. Лаврушина. Москва, 2003. 688 с.

50. Хуторна М. Е. Теоретико-методологічні підходи до тлумачення фінансової стабільності макро- та мікрорівневих економічних систем. *Наук. вісн. Ужгород. ун-ту*. 2017. Вип. 1(49). Т. 1. С. 295–303. Серія: Економіка.

51. Шелудько Н. М. До визначення фінансової стійкості комерційного банку. *Вісник Національного банку України*. 2000. № 3. С. 40–43.

52. Ширинська Є. Рейтинг і лімітна політика банків. *Вісник НБУ*. 2016. № 5. С. 29–31.

53. Эконометрика : учебник / под ред. И. И. Елисеевой. Москва, 2008. 576 с.

54. Яременко О.Р., Беренич А.В. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. URL: <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/186.pdf> (звернення 25.04.2021)

55. П'ятдесят Провідних банків України. URL: <https://banksrating.com.ua/news/50-providnih-bankiv-ukrayini-2020/> (звернення 25.04.2021)

56. Офіційний сайт АТ Ощадбанк URL: <https://www.oschadbank.ua/ua> (звернення 25.04.2021)

57. Офіційний сайт Національного банку України https://bank.gov.ua/files/Shareholders/300465/300465_20210101.pdf (звернення 25.04.2021)

58. Стаття в Вікіпедії АТ Ощадбанк. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ощадбанк> (звернення 25.04.2021)

ДОДАТКИ

Додаток А

Декану ФЕМ
Олейнікову О. А.
Студентки групи ФІКзм-19
Спеціальності 072 Фінанси, банківська
справа та страхування
Карпенко Ірини Павлівни

З А Я В А

Прошу затвердити тему випускної кваліфікаційної роботи у такому формулюванні:

і призначити науковим керівником _____

Дата _____ Підпис _____

Згода наукового керівника
випускної кваліфікаційної роботи _____
(підпис, дата) (П.І.Б.)

Висновок кафедри _____

Завідувач кафедри _____
(підпис, дата)

д.е.н., проф. Попова О.Ю.
(П.І.Б.)

Перелік зауважень щодо оформлення кваліфікаційної роботи

Означення документа	Документ	Умовна відмітка	Зміст зауваження

«___»_____ 2021 р. _____ В. М. Антоненко

Додаток В

Динаміка зважених за рівнем ризику активів, регулятивного капіталу, суми відкритої валютної позиції і адекватності регулятивного капіталу

АТ «Ощадбанк» з 01.03.2018 по 01.01.2021

Дата	А _р (активи, зважені за ступенем ризику), тис. грн.	С _{вл} (сума відкритої валютної позиції) тис. грн.	РК (регулятивний капітал), тис. грн.	Н ₂ (адекватність регулятивного капіталу), %
01.03.2018	84917260	3315323	13001053,59	17,52103
01.04.2018	85782456	3107336	12302877,26	16,47028
01.05.2018	84866421	2662583	12415826,23	17,05816
01.06.2018	85600909	895955,7	12257270,22	16,99498
01.07.2018	70708685	10436748	12564539,11	15,48398
01.08.2018	71658924	11405303	13889683,06	16,83019
01.09.2018	73362745	12254921	14285109,2	16,87327
01.10.2018	74098843	11102453	13077986,28	15,47261
01.11.2018	74174610	11851782	13449356,98	15,77325
01.12.2018	76921355	11866859	12516293,69	14,29614
01.01.2019	82112317	16268754	13200547,96	13,56102
01.02.2019	76804721	17113782	12070917,77	13,66325
01.03.2019	79265406	17400843	12100705,5	13,16279
01.04.2019	80137785	18759463	12592033,63	13,75201
01.05.2019	80113352	18387570	11271164,14	12,33747
01.06.2019	81347866	19723913	11848125,37	12,69743
01.07.2019	84296514	20321616	12388308,11	12,6564
01.08.2019	80362710	19327864	11515858,8	12,37378
01.09.2019	82392299	21335586	12937194,75	13,36112
01.10.2019	79634357	20266900	12196281,12	12,94078
01.11.2019	78849042	21760317	13719172,27	14,39345
01.12.2019	78727758	21545793	12967751,15	13,60092
01.01.2020	78773325	22006084	12355512,02	13,13488
01.02.2020	83742783	14760296	13137523,9	14,01434
01.03.2020	83471427	15267336	13424697,62	14,21986
01.04.2020	85754980	20773728	16553961,55	16,05238
01.05.2020	83443918	20471544	19147434,81	18,69068
01.06.2020	84273828	20558066	18985862,23	18,41704
01.07.2020	81459147	20652850	16941155,74	17,16407
01.08.2020	79141793	22190893	17229362,54	17,6944
01.09.2020	80378480	22280283	16980799,29	17,22555
01.10.2020	78217829	21577713	17983862,42	18,68597
01.11.2020	81948316	21982259	18594855,24	18,43233
01.12.2020	78081236	21868213	18227472,97	18,82896
01.01.2021	77126829	21745811	18132363,99	19,00467
σ	4014427	6313614	2495224,615	2,191547
μ	80055721	16492764	14178940,59	15,5097
C _v	0,050145	0,382811	0,175981033	0,141302

σ – середньоквадратичне відхилення

μ – математичне очікування (середньоарифметичне значення)

C_v – коефіцієнт варіації (ступінь мінливості по відношенню до середнього значення вибіркової сукупності)

Додаток Г

Вихідні дані для побудови рекурсивної системи рівнянь, що характеризують фінансову стійкість АТ «Ощадбанк»

Дата	P_{1t}	P_{1t-1}	P_{2t}	P_{2t-1}	P_{3t}	P_{3t-1}	P_{4t}	P_{4t-1}
01.03.2018	17,52103	-	0,27677	-	0,008834864	-	97,08199	-
01.04.2018	16,47028	17,52103	0,311611	0,27677	0,013962881	0,008835	86,38181	97,08199
01.05.2018	17,05816	16,47028	0,30632	0,311611	0,017457804	0,013963	86,44263	86,38181
01.06.2018	16,99498	17,05816	0,301461	0,30632	0,02445814	0,017458	86,76686	86,44263
01.07.2018	15,48398	16,99498	0,321565	0,301461	0,032071758	0,024458	95,14551	86,76686
01.08.2018	16,83019	15,48398	0,329176	0,321565	0,043406195	0,032072	97,73392	95,14551
01.09.2018	16,87327	16,83019	0,33398	0,329176	0,050989844	0,043406	96,91711	97,73392
01.10.2018	15,47261	16,87327	0,336988	0,33398	0,024650408	0,05099	94,69524	96,91711
01.11.2018	15,77325	15,47261	0,331729	0,336988	0,034540349	0,02465	92,55383	94,69524
01.12.2018	14,29614	15,77325	0,341195	0,331729	0,039534983	0,03454	88,66589	92,55383
01.01.2019	13,56102	14,29614	0,34008	0,341195	0,011261101	0,039535	85,54923	88,66589
01.02.2019	13,66325	13,56102	0,324326	0,34008	0,018182042	0,011261	86,42657	85,54923
01.03.2019	13,16279	13,66325	0,315631	0,324326	0,024059402	0,018182	87,34548	86,42657
01.04.2019	13,75201	13,16279	0,33384	0,315631	0,025128729	0,024059	82,24769	87,34548
01.05.2019	12,33747	13,75201	0,322945	0,33384	0,031815703	0,025129	82,41916	82,24769
01.06.2019	12,69743	12,33747	0,322896	0,322945	0,035841859	0,031816	82,56678	82,41916
01.07.2019	12,6564	12,69743	0,313636	0,322896	0,042466547	0,035842	85,15784	82,56678
01.08.2019	12,37378	12,6564	0,31925	0,313636	0,050843054	0,042467	84,28427	85,15784
01.09.2019	13,36112	12,37378	0,295264	0,31925	0,060063246	0,050843	84,95237	84,28427
01.10.2019	12,94078	13,36112	0,292907	0,295264	0,068754019	0,060063	82,83841	84,95237
01.11.2019	14,39345	12,94078	0,292127	0,292907	0,072407037	0,068754	82,6935	82,83841
01.12.2019	13,60092	14,39345	0,288353	0,292127	0,079758951	0,072407	81,46643	82,6935
01.01.2020	13,13488	13,60092	0,24823	0,288353	0,080778392	0,079759	80,46168	81,46643
01.02.2020	14,01434	13,13488	0,242101	0,24823	0,180389983	0,080778	82,00187	80,46168
01.03.2020	14,21986	14,01434	0,255823	0,242101	0,346271304	0,18039	80,22761	82,00187
01.04.2020	16,05238	14,21986	0,281794	0,255823	0,83608525	0,346271	76,78191	80,22761
01.05.2020	18,69068	16,05238	0,273883	0,281794	1,061082531	0,836085	77,23	76,78191
01.06.2020	18,41704	18,69068	0,27473	0,273883	1,146637081	1,061083	77,65007	77,23
01.07.2020	17,16407	18,41704	0,224502	0,27473	1,320164029	1,146637	75,18639	77,65007
01.08.2020	17,6944	17,16407	0,225289	0,224502	1,564973212	1,320164	75,33724	75,18639
01.09.2020	17,22555	17,6944	0,228494	0,225289	1,632758835	1,564973	75,37316	75,33724
01.10.2020	18,68597	17,22555	0,23594	0,228494	1,778718105	1,632759	75,35	75,37316
01.11.2020	18,43233	18,68597	0,231531	0,23594	1,764748522	1,778718	74,04107	75,35
01.12.2020	18,82896	18,43233	0,235457	0,231531	1,805613813	1,764749	76,01159	74,04107
01.01.2021	19,00467	18,82896	0,211719	0,235457	1,037195864	1,805614	64,844	76,01159
-	-	19,00467	-	0,211719	-	1,037196	-	64,844

Додаток Д

Моделювання рекурсивної системи фінансових показників АТ «Ощадбанк»

Таблиця Д1. – Додаткова регресійна статистика рівняння P_{1t} :

Оцінки параметрів	0,918912	1,292959				
Стандартна помилка	0,081278	0,723884				
Коефіцієнт детермінації, стандартна помилка моделі	0,799775	0,997849				
F- статистика, ступінь вільності	127,8202	32				
Регресійна, залишкова суми квадратів	127,271	31,8625				
Значущість оцінки (+)	+	+				
$ t_{b_j} $	11,30576	1,78614	>	$t_{\alpha/2, n-p-1}$	1,693889	Student's t-test
		127,8202	>	$F_{\alpha, p, n-p-1}$	1,79362	F-test

Таблиця Д2. – Додаткова регресійна статистика рівняння P_{2t} :

Оцінки параметрів	0,982562	0,00037683	-0,00265				
Стандартна помилка	0,095667	0,00016828	0,001329				
Коефіцієнт детермінації, стандартна помилка моделі	0,838166	0,01698406	#Н/Д				
F- статистика, ступінь вільності	80,27727	31	#Н/Д				
Регресійна, залишкова суми квадратів	0,046313	0,0089422	#Н/Д				
Значущість оцінки (+)	+	+	+				
$ t_{b_j} $	10,27064	2,23934122	1,99639	>	$t_{\alpha/2, n-p-1}$	1,695519	Student's t-test
			80,27727	>	$F_{\alpha, p, n-p-1}$	1,805467	F-test

Продовження додатку Д

Таблиця ДЗ. – Додаткова регресійна статистика рівняння P_{3t} :

Оцінки параметрів	0,862263	-1,30055	0,015488	0,225575				
Стандартна помилка	0,11002	0,652224	0,007221	0,047118				
Коефіцієнт детермінації, стандартна помилка моделі	0,930529	0,179233	#Н/Д	#Н/Д				
F- статистика, ступінь вільності	133,9457	30	#Н/Д	#Н/Д				
Регресійна, залишкова суми квадратів	12,90882	0,963735	#Н/Д	#Н/Д				
Значущість оцінки (+)	+	+	+	+				
$ t_{b_j} $	7,837345	1,99403	2,144768	4,787468	>	$t_{\alpha/2, n-p-1}$	1,697261	Student's t-test
				133,9457	>	$F_{\alpha, p, n-p-1}$	1,818127	F-test

Перевірка наявності мультиколінеарності (Farrar-Glauber Test)

Кореляційна матриця R :

<i>Коефіцієнт и кореляції між змінними</i>	P_{1t}	P_{2t}	P_{3t}	P_{4t}	P_{4t-1}
P_{1t}	1	-0,32786	0,82792 9	-0,726725621	0,88102 8
P_{2t}	-0,32786	1	-0,52005	0,746549224	-0,30414
P_{3t}	0,82792 9	-0,52005	1	-0,807536185	0,82196 8
P_{4t}	-0,72673	0,74654 9	-0,80754	1	-0,75447
P_{4t-1}	0,88102 8	-0,30414	0,82196 8	-0,754472187	1

Визначник матриці R : $|R| = 0,005465$. χ^2 – критерій:

$$\chi^2 = -\left[n-1 - \frac{1}{6}(2p+5)\right] \ln|R| = 160,6245 > \chi^2_{\frac{p}{2}(p-1)} = 12,59159$$

Завершення додатку Д

У масиві незалежних змінних наявна мультиколінеарність.

Усунення мультиколінеарності методом покрокового відбору (stepwise regression)

Скоригований на число ступенів вільності коефіцієнт детермінації:

$$\overline{R^2}_{(k)} = 1 - (1 - R^2_{(k)}) \frac{n-1}{n-p-1}.$$

Нижня довірча межа $R^2_{\min}$:

$$R^2_{\min} = \overline{R^2}_{(k)} - 2 \sqrt{\frac{2k(n-k-1)}{(n-1)(n^2-1)}} (1 - R^2_{(k)}).$$

Таблиця Д4. –Додаткова регресійна статистика рівняння P_{4t} :

Оцінки параметрів	0,987619	-17,7326	5,024885				
Стандартна помилка	0,118746	10,02731	2,495728				
Коефіцієнт детермінації, стандартна помилка моделі	0,779239	3,497337	#Н/Д				
F- статистика, ступінь вільності	54,71165	31	#Н/Д		$\overline{R^2}_{(k)}$	0,764996	
Регресійна, залишкова суми квадратів	1338,396	379,1723	#Н/Д		$R^2_{\min}$	0,76356	
Значущість оцінки (+)	+	+	+				
$ t_{b_j} $	8,31706	1,76843	2,01339473	>	$t_{\alpha/2, n-p-1}$	1,695519	Student's t-test
			54,71165	>	$F_{\alpha, p, n-p-1}$	1,805467	F-test